

ARGUS

STICHTING KRITISCH FAUNABEHEER

7e jaargang
september 1982
nummer 3

(Foto Wil H. Schievens)

In dit nummer o.a. :

Reeën
Kooivogels
Schietkalender

ARGUS is het kwartaaltijdschrift van de Stichting Kritisch Faunabeheer

Argus is gratis voor donateurs die minstens f 15,- per jaar betalen. Abonnementsprijs f 20,- per jaar. Losse nummers f 5,- inclusief porto.

Redactie

Reinier Akkermans en Gerrit van Weess

Redactieadres

Pythagoras straat 232,
7323 HN Apeldoorn
Telefoon (055) 66 09 80

Druk

Brouwer Offset BV, Utrecht

Expeditie

Leo Snellink

Adreswijzigingen opgeven aan

Pythagorasstraat 232,
7323 HN Apeldoorn

Aanwijzigingen voor auteurs

Kopij graag in duidelijk machineschrift met 6 cm marge en dubbele regelafstand. Gebruik de voorkeurspelling. Grafieken en tekeningen graag in inkt.

De Stichting Kritisch Faunabeheer is een landelijke organisatie. Het doel is een moreel en wetenschappelijk verantwoord faunabeheer. De SKF tracht haar doel te bereiken door het verbeteren van wetten, het scheppen van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het kenbaar maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties.

Secretariaat

Postbus 76, 1243 ZH 's Graveland,
Telefoon (02945) 13 19.

Bestuur

R. Akkermans, R. Boeve-Bant,
J. Kattens, H. Landman,
H. Niesen, G. van de Sande, P. Slot,
R. Stockmann, G. van Weess.

Penningmeester

Baandervrouwenlaan 135,
5282 TL Boxtel.
Giro 35 22 188

Testamentaire beschikking

Indien u de Stichting Kritisch Faunabeheer bij testamentaire beschikking wilt gedenken, bevelen wij u de volgende formule aan: „Ik vermaak aan de Stichting Kritisch Faunabeheer, gevestigd te 's Graveland de somma van f ... (vrij van alle rechten, ook het recht van successie).

Inhoud ARGUS 1982/3

4. H. Brouwer; Themanummer „Duin" over faunabeheer.
5. C. Verlinden; Is jacht op reeën een noodzaak?
10. R. W. Akkermans; Geprepareerde vogels.
13. J. P. H. M. Adema; Rivierkreeften in Nederland.
15. L. Wagter; Rabies en wildbeheer.
17. R. Daalder en H. Brouwer; Kasteel Doorwerth, museum voor wildbeheer?
19. A. L. A. van Rees, Wildzang in de volière.
23. R. W. Akkermans en G. J. van Weess; Bejaagbare soorten schietseizoen 1982-1983.

Fotoarchief

Oud en nieuw foto- en filmmateriaal wordt eveneens graag ontvangen. Zij, die actief mee willen werken of over bijzondere kennis of vaardigheden beschikken wordt gevraagd zich met de redactie in verbinding te stellen.

Knipselkrant

Donateurs die geïnteresseerd zijn in toezending (zes afleveringen per jaar) kunnen zich voor f 15,- (niet-donateurs f 25,-) per jaar abonneren via de penningmeester Stichting Kritisch Faunabeheer, postgiro 35 22 188, onder vermelding „knipselkrant", Boxtel.

Knipselarchief

De Stichting Kritisch Faunabeheer houdt een archief van kranteknipsels en artikelen uit weekbladen e.d. bij, die betrekking hebben op faunabeheer, jacht, stroperij enz. Daaruit wordt een keuze gedaan, die gepubliceerd wordt in onze knipselkrant. Wij verzoeken onze lezers, aan de gestadige uitbreiding van dit archief mee te werken, door ons knipsels en artikelen te zenden. Daarop dient de naam van de krant resp. het tijdschrift met de datum van verschijning te worden vermeld.

Adres: SKF-knipselarchief:

Raadhuislaan 4,
3951 CH Maarn.

U kunt portokosten besparen door uw knipsels bijv. 1 keer per maand te verzenden.

Archief

Stuur uw overig documentatiemateriaal, zoals tijdschriften, boeken, wetenschappelijke artikelen e.d. naar ons:

Archief SKF,
Hogezijde 7,
2543 XP Den Haag.

Abonnement op Argus

Zoals u waarschijnlijk weet krijgen donateurs van de Stichting Kritisch Faunabeheer, die f 15,- of meer per jaar betalen, Argus gratis toegezonden. Dat blijft natuurlijk zo.

Toch is gebleken, dat er een behoefte is om zich op Argus te kunnen abonneren zonder tevens donateur te zijn van de Stichting Kritisch Faunabeheer. Welnu sinds kort is in deze behoefte voorzien. Sinds 1 januari 1982 bestaat de mogelijkheid om een abonnement op Argus te nemen zonder donateur te worden.

Voor het jaar 1982 bedragen de abonnementskosten f 20,-.

Abonnementen lopen van januari tot januari en gaan in per 1 januari van het lopende jaar. Opzeggingen voor 1 december van het jaar sturen naar de redactie.

Opgave van nieuwe abonnementen is mogelijk door 20 gulden te storten op giro 3522188 ten name van penningmeester SKF te Boxtel onder vermelding van „nieuw abonnement Argus". U krijgt dan tevens de reeds in 1982 verschenen nummers toegestuurd.

WERF EEN DONATEUR

Oude nummers kunt u bestellen door overmaking van f 5,- per nummer incl. porto, op giro nummer 13093 t.n.v. Propagandafonds Kritisch Faunabeheer, Oosterbeek. O.v.v. jaargang en nummer. Alles zolang de voorraad strekt.

N.B. Het nummer 1978/1 is uitverkocht!

Uitnodiging voor de
varende jaarvergadering
op zaterdag 6 november 1982

Na in voorgaande jaren een rijdende (1980) en een wandelende (1981) jaarvergadering te hebben georganiseerd, heeft het bestuur van SKF besloten om dit jaar een varende jaarvergadering te organiseren. De bedoeling is het minst kwetsbare deel van het fraaie natuurmonument de Biesbosch te bezoeken. In deze periode worden hier duizenden doortrekkende en overwinterende watervogels verwacht. Er zal dan (als het weer meewerkt) voldoende gelegenheid zijn om deze dieren rustig te bekijken en te fotograferen. Vergeet vooral niet uw verrekijker mee te nemen! Een aantal ter plaatse bekende deskundigen zal als gids optreden.

Het vertrekpunt is paviljoen „De Fuik” in Lage Zwaluwe. Hier zullen we na een rondvaart van ongeveer 2 1/2 uur terugkeren voor de lunch. In de namiddag zal Midas Dekkers een lezing houden over de sportvisserij. Daarna zal de jaarrede worden uitgesproken en wordt officieel afscheid genomen van de scheidende voorzitter Hugh Gallagher.

Programma: 10.30 uur (precies!) Afhalen met bus vanaf station Lage Zwaluwe.*
11.00 uur (precies!) Vertrek afvaartplaats nabij Paviljoen „De Fuik”.**
13.30 uur Lunch Paviljoen „De Fuik”.**
14.30 uur Lezing Midas Dekkers.
16.00 uur Jaarrede en afscheid Hugh Gallagher.
16.45 uur Vertrek met bus naar station Lage Zwaluwe.***

* Degenen die per trein reizen, wordt verzocht bij reservering te vermelden „trein”.

** De lunch zal bestaan uit een Brabantse koffietafel. Vegetariërs dienen bij reservering te vermelden „vegetariër”, voor hen zal een vleesloze maaltijd worden geserveerd.

*** Om 17.45 uur is er nog een laatste mogelijkheid om met de bus naar het station Lage Zwaluwe gebracht te worden.

Belangrijk!

Aan de rondvaart kunnen maximaal 150 personen deelnemen. De boot is ook gemakkelijk toegankelijk voor bejaarden en personen met een rolstoel. In verband met de beperkte capaciteit van de rondvaartboot, is het gewenst tijdig voor deze jaarvergadering in te schrijven.

Inschrijving is mogelijk tot uiterlijk 25 september.

Deelname aan de jaarvergadering, inclusief lunch en rondvaart, is mogelijk door overmaking van f 25,- op gironummer 35.22.188 ten name van penningmeester SKF te Boxtel, onder vermelding van „Jaarvergadering”). Uiteraard zijn introducés van harte welkom.

Voor eventuele nadere informatie:

Rita Stockmann tel.: 085 - 336045

Gerard van de Sande tel.: 04116 - 78446

Binnen enkele weken na ontvangst van uw betaling ontvangt u een bevestiging.

Tot ziens op 6 november!

(Foto Fred Hess)

Themanummer „Duin” over faunabeheer

Hans Brouwer

Onlangs verscheen het tijdschrift „Duin”, een uitgave van de Stichting Duinbehoud, met een 40 pagina's dik nummer over faunabeheer in de duinen. Dit naar aanleiding van een studiedag gehouden op 13 februari 1982.

Het speciaalnummer bevat de voordrachten van drs. F. W. van der Vegte („Onderzoek en faunabeheer”), drs. J. M. Wallage-Drees („Konijnen als duinbeheerders”), drs. E. A. J. Wanders („Beheer van meeuwenkolonies in de Hollandse duinen”), dr. G. Baeyens („Aantalsregulatie bij eksters”), drs. J. L. Mulder („De vos in de duinen”) en drs. B. H. van Leeuwen („Amfibie, reptiel en duinbeheer”), de inleiding en evaluatie van Duinbehoud bestuurslid drs. C. J. de Bruyn alsmede het resultaat van een enquête onder jagers en beheerders van duinterreinen.

Het konijn centraal

Het konijn neemt in de duinen een centrale plaats in. Volgens Marijke Wallage zorgt het voor een gevarieerd duin. Het werkt met de grote grazers mee aan het instandhouden van de duinweiden. Bij uitsluiting van begrazing door konijnen gaat de duinweide botanisch achteruit doordat éénjarige en rozetplanten in aantal verminderen. De latrines (keutelplaatsen) vormen vaak opvallende plekken met een afwijkende begroeiing van de stikstofminnende planten. Het mozaiekpatroon wordt daardoor versterkt. Daartegenover staat (voorspelbare) schade aan pas ingeplante helm, waartegen men zich zou kunnen wapenen, en bij intensieve begrazing gaat de duinheide achteruit. De graasactiviteiten van het konijn biedt levenskansen aan vele insectensoorten, creëert het broedbiotoop voor bodembroeders en levert voldoende holten die dankbaar gebruikt worden door tapuit, bergeend, kauw en vos. Uit de voordracht van Joop Mulder blijkt tevens dat het konijn (in het Noordhollands duinreservaat) 90% uitmaakt van het vossevoedsel. Door het korthouden van de vegetatie beïnvloedt het konijn ook de muizenstand. Men moet zich dan ook afvragen of bestrijding van konijnen in het belang van het duin is. Marijke Wallage wijst erop dat in sommige reservaten in Engeland sprake is van bevordering van de konijnenstand om zo een hoge dichtheid van bodembroeders te krijgen.

Het meeuwenprobleem

Het aantal zilver- en kleine mantelmeeuwen neemt in de duinen nog jaarlijks toe. Dichte meeuwenkolonies kunnen destructief zijn voor de vegetatie. Door bemesting, aanvoer van voedsel voor de jongen, betreding en uitrukken van de begroeiing als onderdeel van het territoriumgedrag en voor de nestbouw verdwijnt de oorspronkelijke vegetatie en maakt plaats voor ruigteplanten als grote brandnetel. Bij zeer hoge

meeuwdichtheid verdwijnen zelfs de ruigteplanten en blijft een zandverstuiving over. Deze kan zich gestaag uitbreiden doordat het zand de omringende vegetatie overstuift. Over de invloed van meeuwen op de overige fauna is zeer weinig bekend. Invloed zal er zeker zijn omdat de meeuwen het biotoop van bepaalde diersoorten verwoesten. Erik Wanders wijst dan ook met nadruk op de noodzaak van gedegen biologisch onderzoek.

Volgens Erik Wanders heeft meeuwenbestrijding geen enkel nut. In Meyendel bleek na 1972 (toen bestrijding werd gestopt) geen grotere toename in aantallen dan voordien. Wanders ziet als beheer, het concentreren van de meeuwen in de kolonies. Dit wil hij bereiken door zo min mogelijk verstoring in de bestaande kolonies en zoveel mogelijk verstoring in nieuwe, ongewenste vestigingen. Daarnaast kan de uitbreiding van door meeuwen veroorzaakte zandverstuivingen gestopt worden door het leggen van dode takken op die plekken of het aanplanten van helm.

Geen jacht

De artikelen in dit themanummer wijzen op de noodzaak van biologisch onderzoek. Beheersbesluiten als bestrijding, bijvoorbeeld door middel van het geweer, worden zeer vaak genomen zonder kennis van de werkelijke oorzaken. Dergelijke besluiten verdoezelen tevens de noodzaak om naar die werkelijke oorzaken onderzoek te doen.

Met biologische onderzoek zijn jagers niet zo gelukkig. Uit zo'n onderzoek zouden wel eens heel andere oplossingen kunnen komen dan bestrijding met het geweer. Het is dan ook niet verwonderlijk dat jagers niet of nauwelijks bereid waren mee te werken aan de door Duinbehoud georganiseerde enquête; slechts 18% der jagers reageerde en dan nog vaak met summere gegevens. Naast de jagers is ook de overheid zelden bereid mee te werken aan particuliere initiatieven, Staatsbosbeheer, Dienst Faunabeheer en de gemeentelijke overheden stuurden de Stichting van het kastje naar de muur en bereikten daarmee dat hun mening en gegevens binnenshuis bleven. Dan de waterwinbedrijven en natuurbeschermingsorganisaties, de respons uit die hoek was 100%. De Stichting Duinbehoud concludeert: „Als men ernst wil maken met het regeringsvoornemen om het gehele Nederlandse duingebied te bestemmen tot natuurgebied, dan dient onder meer de jacht niet meer verhuurd te worden”.

Dit themanummer is zeer zeker het aanschaffen waard. U kunt het bestellen door f 7,50 over te maken op girorekening 3505200 ten name van Stichting Duinbehoud, Postbus 11059 te Leiden onder vermelding van „themanummer Faunabeheer”.

Konijn, spil in het duinbeheer. (Foto Jan van Laar)

Is jacht op reeën een noodzaak?

Chris Verlinden

(Foto Will H. Schieveen)

De jacht op reeën wordt in België alleen door het manipuleren van de openingstijden geregeld. Er bestaat geen afschotregeling, zoals in Nederland. Na de bestuurlijke reorganisatie van het land is jacht, evenals natuurbehoud, een geregionaliseerde materie geworden, waardoor in het Vlaamse Gewest een eigen jachtbeleid gevoerd kan worden. Daardoor ontstond meer interesse voor de jacht op de ree, immers de enige soort groot wild in Vlaanderen, en dan nog beperkt tot de oostelijke helft van het Gewest.

Door natuurbeschermingsverenigingen en weidelijke jagers wordt allang gepleit voor de invoering van een afschotplanregeling. Door het Vlaamse Bestuur van Waters en Bossen werd aan het Laboratorium voor Natuurbehoud (Prof. Dr. R. Verheyen) van de Universiteit van Antwerpen een opdracht gegeven tot het verzamelen van basisinformatie over de ree om een betere regeling van het afschot mogelijk te maken. Hetgeen resulteerde in een literatuurstudie (Callens et al 1981), waar dit artikel een verkorte weergave van is.

Het afschotplan

Vrijwel meteen vonden we het artikel van Kneitz (1977), dat het hele afschotsysteem ontkracht. Het afschotplan wordt als volgt opgesteld: op het einde van de winter, wanneer de reeënpopulatie het kleinst is, wordt deze geteld. Dit getal wordt vermenigvuldigd met de reproductiekonstante. De reproductiekonstante is het percentage waarmee de populatie geacht wordt te groeien (in Duitsland wordt 30% gerekend). Met deze vermenigvuldiging wordt de populatiegroei berekend. Samengeteld levert ons dat de populatiegrootte in de herfst. Daarnaast wordt een ideale populatiegrootte „berekend” met een

„natte vinger” methode, die de draagkracht van het jachtveld tracht te beoordelen.

Het verschil tussen de volgens berekening in de herfst aanwezig geachte populatie en de ideale populatiegrootte „berekend” naar de draagkracht van het terrein, vormt het toe te laten afschot.

Wat is hier zoal mee mis.

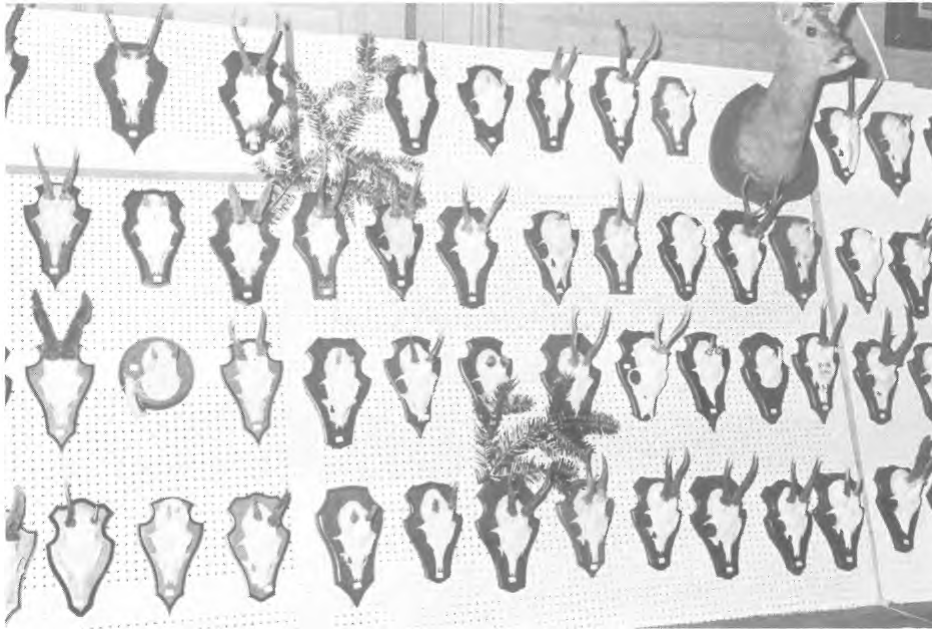
1. De tellingen, dus de populatieschatting zelf. Er is enkele malen overtuigend bewezen dat reewildpopulaties niet betrouwbaar geschat kunnen worden. Populaties worden konsekvent met een faktor 2 of 3 onderschat (o.a. Andersen 1953).
2. Het reproductiesukces is zeker geen konstante, maar hangt af van factoren als populatiestructuur, weer,

- dichtheid, en konditie van de dieren.
3. De schattingen van de draagkracht van het milieu zijn onvermijdelijk ruw.
4. Het toelaatbare afschot is het verschil tussen de draagkracht van het terrein en het geschatte aantal dieren. Daardoor worden de foutenbronnen versterkt.
5. De jagers voeren de populatieschattingen zelf uit en kunnen dus probleemloos te hoge of te lage schattingen doorgeven, afhankelijk van het door hen gewenste afschot.

We besluiten met op te merken dat deze afschotplanregeling en elke variant gebaseerd op hetzelfde principe, geen enkele garantie biedt voor een goed beheer en het behoud van de ree.

Biologie van de ree

Wat zoal bekend is valt nogal tegen. Over geweien, parasieten en maaginhouden weten we het stilaan wel, maar gegevens betreffende de populatiedynamiek zijn aanzienlijk schaarser. Met andere woorden, de gegevens om een wetenschappelijk verantwoord reebeleid op te baseren, ontbreken. Wat wel kan bij gebrek aan beter: het bijeenzoeken van de enkele

Reewildtentoonstelling. Omdat door de jacht de natuurlijke selectie wordt uitgeschakeld, heeft het huidige reeënbeheer het karakter van extensieve veeteelt. (Foto Jaques van der Neut)

nuttige studies en er de logische conclusies uit trekken, met in het achterhoofd toch steeds het idee dat de juiste reikwijdte daarvan niet bekend is. Kennis van het sociaal gedrag van de ree is een eerste vereiste. In de winter leven de dieren in kleine gemengde groepjes. In april beginnen de volwassen bokken territoria te verdedigen. Ook de geiten zijn enigszins territoriaal en mijden elkaar in deze periode. In mei en begin juni werpen de geiten hun jongen. Het zijn er gemiddeld 2 voor reeën van twee jaar en ouder. Jongere dieren werpen vrijwel nooit. De geslachtsverhouding bij het werpen is 1:1 (Wandeler 1975). Eind juli, begin augustus is het hoogtepunt van de bronst. De oude bokken hebben in april de bast van hun nieuw gevormd gewei geveegd en hebben als eerste hun territorium ingenomen. Tweejarige bokken vegen pas in mei, jaarlingen in juni. Hiermee gepaard kunnen tweejarigen pas later in het seizoen een territorium proberen te bemachtigen. Ze slagen daar nog maar zelden in, omdat alles reeds bezet is. Eenjarigen maken helemaal geen kans meer. De geiten laten zich bij hun plaatskeuze leiden door het voedsel aanbod. In de beste territoria komen dus de meeste geiten terecht. Sommige bokken dekken dan ook tot 10 of meer geiten. De draagtijd belooft zo'n 300 dagen, omdat verlate nesteling van de eicel optreedt, waardoor deze zich niet direkt na de bevruchting ontwikkelt. De jongen worden gezoogd tot in november. Ze blijven daarna nog afhankelijk van de moeder tot februari. De sterfte van de jongen bedraagt ongeveer 20% tot begin september (Wandeler 1975), ongeveer 23% tot november in Kalø (Andersen 1953), maar dit zijn blijkbaar gegevens uit gunstige jaren. Strandgaard vond sterftes van 50, 60 tot zelfs 80% tot in december.

De jonge bokjes verlaten hun moeder in maart en april. De jonge geitjes worden in mei bij de geboorte van de volgende jongen verstoten door de moeder. Nauwkeurige gegevens werden verzameld door Strandgaard (1972) op een onbejaagde populatie. Na merken blijkt 40% van de eenjarige en 55% van de tweejarige gemerkte bokken buiten de populatie teruggevonden te worden. Ze zijn dus geëmigreerd. Ook zo'n 20% van de eenjarige geiten emigreren, terwijl oudere bokken en geiten juist sterk plaats gebonden zijn. Alle bokken van 3 jaar en ouder verdedigen een territorium. Eenjarige bokjes worden hierin soms geduld, tweejarige bokken worden meestal verjaagd. Sommige tweejarige bokken zien kans een kleiner, weinig aantrekkelijk territorium te bemachtigen en zo in de populatie te blijven. De andere worden naar de marginale delen van het gebied verdreven of emigreren. De eenjarige bokjes zwerven, maar ze merken allicht of in een bepaald gebied nog veel voedsel te vinden is en of er adulte bokken zijn. Ook de eenjarige geiten zwerven rond. Die laten zich waarschijnlijk door het voedselaanbod leiden om zich ergens te vestigen. Emigrerende, zwervende en naar marginale biotopen verdrukte reeën hebben één ding gemeen; een verhoogde sterfte. Belangrijk is de vaststelling, dat dit sociaal gedrag bijdraagt tot een stabilisering van het populatieniveau onder de draagkracht van het biotoop.

Invloed jacht op de populatie

In Vlaanderen bestaat de volgende jachtregeling. Eerstejaars bokken worden afgeschoten in de tweede helft

van mei (in Nederland van 1 januari tot 15 maart). Adulte bokken worden bejaagd van 15 juli tot 15 augustus (in Nederland van 1 juni tot 30 september). Adulte geiten mogen in februari geschoten worden (in Nederland van 1 januari tot 15 maart).

Hiertegen bestaan volgens ons enkele bezwaren. De jacht op jonge bokken wordt toegelaten tot kort voor het werpen van de jongen, juist wanneer rust een primaire vereiste is. De adulte bokken mogen geschoten worden op het hoogtepunt van de bronst, waardoor een maximale verstoring van de sociale structuur verzekerd is. Het argument hiervoor is dat „slechte” bokken zo geëlimineerd worden voor ze zich kunnen voortplanten. Als biologen verwerpen wij deze kunstmatige selectie, die meestal op grond van de geweevorm uitgevoerd wordt. Juist de natuurlijke selectie, welke uitmondt in de strijd om het beste territorium, is een essentiële voorwaarde om over wilde dieren te kunnen spreken.

De winterjacht op geiten is beter gepland. De jongen zijn pas na de strengste wintermaanden onafhankelijk van hun moeder en in februari zijn de embryo's nog nauwelijks ontwikkeld. De invloed van de jacht op de populatiestructuur kan ruw voorspeld worden met een populatiemodel, gebaseerd op gegevens van de onbejaagde populatie te Kalø (Andersen 1953 en Strandgaard 1972). In een onbejaagde populatie vinden we een sexe-ratio bokken: geiten van 1:1,3 met een gemiddelde leeftijd bij de bokken van 1,7 jaar en bij de geiten van 2,2 jaar. Dit zijn de kwantitatieve gevolgen van het sociale gedrag van de dieren. Het is mogelijk om een redelijke voorspelling te maken van de verschuivingen die optreden wanneer bepaalde groepen in een populatie bejaagd worden.

Jacht op bokken

De jacht op volwassen bokken in de herfst leidt tot een vergrote sterfte onder de territoriale, minstens driejaar oude bokken. Door het wegvallen van deze territoriumhouders krijgen tweejarige bokken een grotere kans om zich te vestigen. Tweejarigen zijn toleranter ten opzichte van elkaar en zo kunnen twee tweejarigen een territorium delen (toevallig waargenomen door Strandgaard 1972). Bij een konstant lichte jachtdruk ($\pm 10\%$) op de adulte bokken treden weinig veranderingen op. Er zijn wat minder bokken van de hoogste leeftijdsklassen, 4 jaar en ouder. Daarentegen wat meer tweejarigen en op de langere duur daardoor ook meer driejarigen in de populatie. In totaal zijn nagenoeg evenveel territoria bezet door bokken van minstens drie jaar oud, als in een onbejaagde populatie. Bij een hogere jachtdruk komen jaarlijks

wel veel meer territoria vrij, die lang niet allemaal meer door drie jaar oude bokken worden opgevuld.

Alle tweejarigen kunnen in de populatie blijven bij een jachtdruk van 40% op de adulte bokken. Eén derde van de territoria wordt dan bezet door tweejarige bokken. Belangrijk is dat deze tweejarigen ook veel toleranter zijn voor de éénjarige bokjes, die niet door hen verdreven worden. Vanaf het tweede jaar maken ze een grote kans om een, zij het gedeeld, territorium te bemachtigen, in plaats van te moeten emigreren. Het merkwaardige gevolg van dit model is, dat we verwachten dat bij een verhoogde jachtdruk op adulte bokken het totaal aantal bokken in de populatie toeneemt en niet afneemt. Hierdoor komt de populatie wat dichter bij de door velen zo begeerde 1:1 sexe-ratio. De gemiddelde leeftijd daalt daarbij nauwelijks, omdat meer twee en soms meer driejarigen in de populatie voorkomen.

In Vlaanderen wordt ook gejaagd op éénjarige bokjes in mei, dus juist in de periode dat ze verjaagd gaan worden door adulte bokken. Emigratie wordt door een jachthouder als verlies gezien. De interesse voor deze jacht op bokjes is dus een „logisch” voortvloeiend van versnipperde jachtvelden. Het voorspellen van de populatie-dynamische gevolgen van deze bokjesjacht is moeilijk. De éénjarige bokjes die verjaagd worden blijken het best ontwikkelde gewei en het meest mannelijk gedrag te vertonen, waardoor de ouderen zich meer aan hen storen en juist deze zullen verjagen. Selectief schieten van deze bokjes zal het plaatselijke bestand dus niet direct aantasten, maar de exakte gevolgen ervan voor de genetische samenstelling van de populatie zijn niet te schatten. Het is overigens tegen de weidelijke jagerslogika om juist „slechte” bokken (spiesbokken, bokken met zwak gewei) te laten leven en de „macho” bokken af

te schieten.

Kwantitatief is van belang dat bij de jacht op jaarlingbokken het totaal aantal bokken in de populatie afneemt. Dit door de vermindering van het aantal eerste- en tweedejaars bokken, terwijl het aantal adulte bokken bij een niet te hoge jachtdruk gelijk blijft. In Vlaanderen is de combinatie van beide jachtvormen toegelaten. Zolang hierbij de tweejarige bokken strikt gespaard worden komt de populatie niet echt in gevaar. Wel kan door de jacht zowel het totaal aantal bokken, als het aantal bokken ouder dan drie jaar zo sterk afnemen, dat de sociale structuur volledig verstoord is. Dit brengt de voortplanting van de soort wel niet in gevaar, maar we hebben dan ook niet meer te maken met een inheems zoogdier, met een eigen boeiend gedrag, eerder met een soort veeteelt.

Jacht op geiten

De jacht op geiten vormt een apart hoofdstuk. We kunnen een sterk criterium gebruiken om deze jacht te beoordelen, namelijk, kan de populatie zichzelf in stand houden? Geiten werpen vanaf hun tweede tot pakweg tiende jaar gemiddeld bijna twee jongen per jaar, daarvan bijna juist de helft geiten. In een natuurlijke populatie bereikt slechts 1 op elke 3 geitjes de reproductieve leeftijd binnen de populatie. Ongeveer een vierde van de éénjarige geiten emigreert. Van de resterende geiten overleeft jaarlijks 70 tot 80%. Heel belangrijk is dat het populatieoverschot gevormd wordt door het aantal emigrerende geiten. Als oudere dieren afgeschoten worden dan kan dit verlies alleen gecompenseerd worden door een lagere emigratie of een

Jacht op reeën is niet noodzakelijk om de populatie in stand te houden, overbegrazing te vermijden of onherstelbare schade aan het milieu te voorkomen (Foto Marc Sloopmaekers)

verlaagde natuurlijke sterfte. Kunstmatig kan dit verkregen worden door middel van medikamenten tegen parasieten of door bijvoeding.

Het natuurlijke overschot staat een maximale jachtdruk van 6% van de totale geiten populatie toe, of 10% van de volwassen geiten indien selectief gejaagd wordt. In geval van bijvoeding of medikatie kunnen enkele geiten meer afgeschoten worden zonder de reproductie onder het minimum te laten zakken.

Wanneer de jachtdruk jarenlang hoger is dan 10% van de adulte geiten gaat de populatie in aantal achteruit en uitroeijing door overbejaging is dan een reële mogelijkheid.

Enkele opmerkingen hierbij. De weidelijke jagers, en de natuurbeschermers pleiten al vele jaren voor een verhoging van het afschot van geiten. Dit vooral uit wat ik het „Ark van Noah complex” wil noemen: alle dieren gingen één bij één. De jager zal daarom proberen een sexe verdeling van één op één te bereiken. Nu is duidelijk uit onze studie naar voren gekomen dat een dergelijke evenredige sexe ratio bij reeën niet alleen onnatuurlijk is, maar ook op geen enkele manier te verkrijgen is. Niet op bokken jagen, alleen geiten afschieten lukt niet, omdat de territoriale bokken zoveel jonge bokjes verdrijven, dat een procentueel even grote sterfte (afschot) bij de geiten tot een zeer snelle uitroeijing van de populatie zal leiden. De enige mogelijke benadering is een intensieve jacht op volwassen bokken, waardoor de één en twee jarige bokken niet verdreven worden door de territoriumhouders, maar een zo hoge jachtdruk kan de geitenpopulatie niet verdragen. Met andere woorden de door jagers en natuurbeschermers bepleite 1:1 sexe ratio is biologisch onaanvaardbaar en onbruikbaar voor een goed jachtbeleid.

Jacht op reeën toelaatbaar?

Reeën reguleren zelf de grootte van hun eigen populatie, tenminste daar wijzen de beschikbare gegevens op. Bij de bokken is dit zeer duidelijk. Een groot aantal één en twee jarige bokken

wordt verdreven, gedwongen tot emigratie, waarbij ze in natuurlijke omstandigheden een tijdlang een marginaal bestaan leiden in een weinig geschikt biotoop. Ze zijn dan onderhevig aan verhoogde sterfte door predatoren, ongelukken, voedseltekort. . .

De jaarlijkse populatiegroei van geiten is maar net groter dan nodig is om de normale sterfte binnen de populatie te compenseren. Het overschot emigreert en komt terecht in een gebied met een tekort aan reeën of vestigt zich in een marginaal biotoop. Overbevolking van reeën zou in principe wel kunnen voorkomen, maar bij hogere dichtheden neemt de parasiteringsgraad zeer sterk toe en het aantal jongen per geit neemt af, waardoor de populatie zich ook stabiliseert. Dit is onder meer opgemerkt in een volledig afgesloten jachtdomein waar geen migratie mogelijk was.

Jacht op reeën is niet noodzakelijk om de populatie in stand te houden, overbegrazing te vermijden of om onherstelbare schade aan het milieu te voorkomen.

Reeën kunnen wel economische schade veroorzaken door landbouwgewassen te eten, jonge boomaanplantingen te beknabbelen of het beschadigen van bomen bij het markeren van het territorium en het vegen van het gewei. Daarover zijn echter niet veel gegevens beschikbaar. De populatiedichtheid kan in principe om economische redenen te hoog zijn. In dat geval is afschot van geiten en jonge bokken de aangewezen methode. Het populatieniveau dat getolereerd kan worden hangt af van hoeveel schade economisch verdragen kan worden.

Populatie dynamisch bezien is de jacht op adulte bokken na de paartijd de veiligste methode. Doordat een verhoogde jachtdruk leidt tot verminderde emigratie blijft de bokkenpopulatie even groot of

neemt zelfs toe. Duidelijk is, dat deze jachtvorm geen vermindering van wildschade zal laten zien, eerder het tegendeel.

Als plezierjacht toelaatbaar wordt geacht, komt alleen de jacht op volwassen bokken daarvoor in aanmerking.

Een probleem op zich vormt de opsplitsing van het grondgebied in onnatuurlijke jachtvelden. Veel uniforme biotopen zijn verdeeld in veel kleine jachtrevieren. Een reewildpopulatie wordt daardoor bejaagd - „beheerd” - door pakweg een tiental onderling niets afsprekende jagers. Hoewel de individuele jager geen belang heeft bij de uitroeiing van de reeënpopulatie, behoort dat door overbejaging wel tot de

Verdronken reebok bij Lelystad. (Foto Ditschburn)

Verdronken reegeit bij Lelystad. Kop en poten zijn door jachttopzichters afgesneden, terwijl de buik is opengesneden op zoek naar embryo's. (Foto Ditschburn)

mogelijkheden. Jagers in versnipperde gebieden schieten het liefst zoveel mogelijk zelf neer, anders is een ander ermee vandoor.

Daarentegen is afschotplanning een verlangen van de meer vooruitziende jager. Omdat de populatiegrootte onbekend, de populatieaanwas onvoorspelbaar, de draagkracht van het milieu moeilijk te bepalen zijn en de individuele jagers belangen hebben bij de door henzelf te verrichten populatieschatting, is het klassieke afschotplan ongeschikt. We suggereren daarom een afschotsysteem waarbij op basis van de lichamelijke konditie van de reeën in opeenvolgende jaren bepaald wordt of een verhoging, gelijk blijven of verlaging van de jachtdruk wenselijk is. Wanneer de dieren weinig vetreserves bezitten kan er ruimte zijn voor een verhoogde jachtdruk. Als alle reeën veel vetreserves hebben kan het milieu kennelijk een hogere dichtheid verdragen. Een middel om de vetreserves van een reeënpopulatie te bepalen kan het inzamelen van de onderkaken zijn.

Toetsing van het model

Merkwaardig is dat hoewel het gekonstrueerde model ruw is, het toch een goede verklaring geeft voor anekdotische gegevens. We stelden dat het reproductieoverschot aan geiten klein is, zodat de populatiegroei noodzakelijk traag is. Een reproductieoverschot van 10%, een hoge schatting, leidt tot verdubbeling van de populatie in 7 jaar. Dit is niet meteen explosief te noemen, en verklaart de slechts trage toename van het areaal in

Nederland en de stagnatie van het areaal in Vlaanderen. De indruk bestaat dat de reeënpopulatie in de Kempen ruim verdubbeld is, sinds op het einde van zestiger jaren het schieten met hagel verboden werd. De jacht werd daardoor minder populair.

Waar wel lokale explosieve toename gemeld wordt, blijkt de populatie vrijwel alleen uit bokken te bestaan. Het bokkenoverschot is immers van nature veel groter.

Een reeks van 30 reeën, die in het Albertkanaal verdronken waren, bestond als verwacht, uit 29 zeer gezonde éénjarige bokken en slechts één geit. Dit suggereert dat reegeiten daar niet migreren, bijvoorbeeld omdat de dichtheid nog laag is en/of omdat het afschot van geiten de aanwas compenseert.

In het Zoniënbos bij Brussel merkte men een daling van de populatie na stopzetting van de jacht. Dit is perfect in overeenstemming met de voorspelling. Immers wanneer geen adulte bokken worden afgeschoten daalt het aantal bokken in de populatie snel, eventuele aanwas kan hooguit een trage populatiegroei veroorzaken, zodat we

direkt na stopzetting van de jacht een populatieafname zullen krijgen.

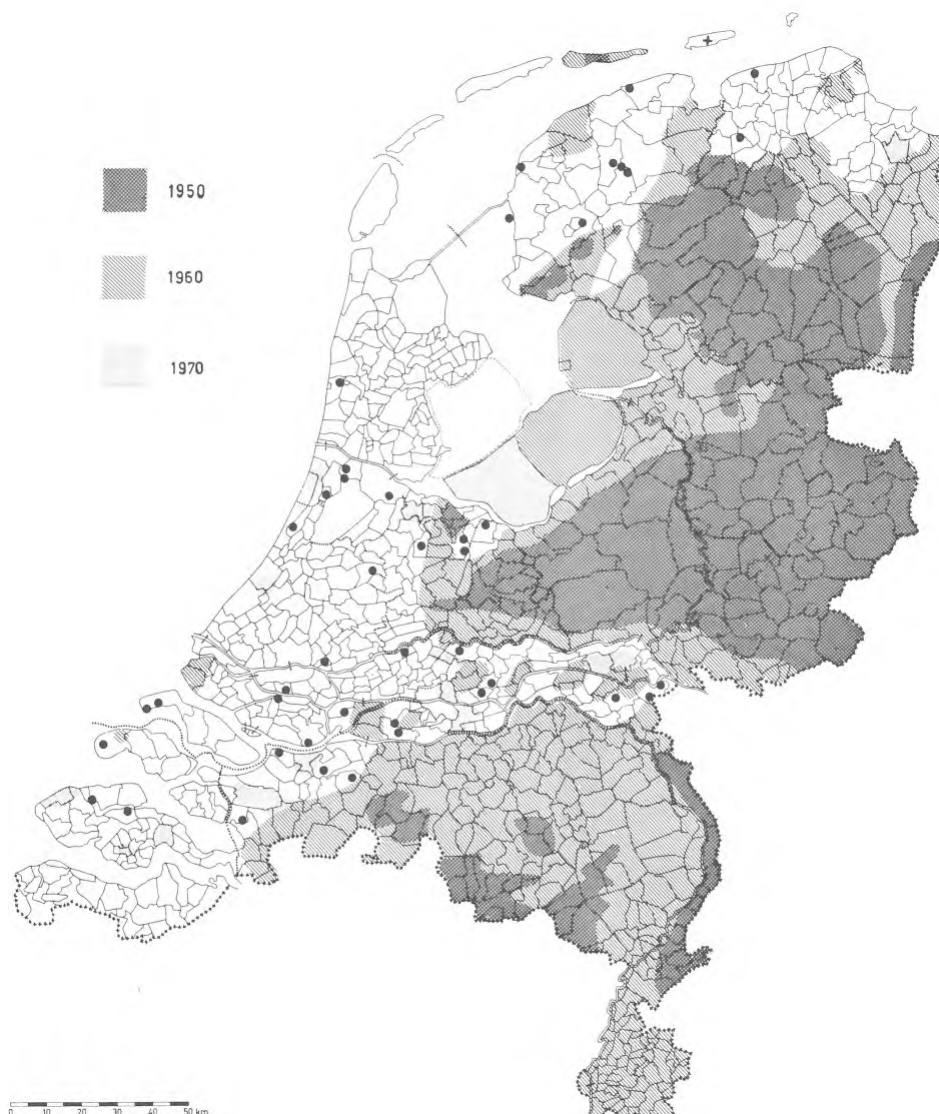
Konkrete aanbevelingen

- geen jacht op geiten toelaten (tenzij om schade aan landbouw en bosbouw te vermijden)
- jacht buiten de sociaal actieve periode en dan vooral buiten de bronsttijd en buiten de werptijd van de jongen
- jachtmethodes, die een minimale verstoring veroorzaken dienen gebruikt te worden
- een nieuw controlesysteem gebaseerd op het inzamelen van onderkaken moet worden opgezet
- het is veiliger enkele grote populaties onbejaagd te laten om rekolonisatie mogelijk te maken ingeval omringende gebieden overbejaagd worden.

Besluit

De meest essentiële konklusie van de literatuurstudie is dat reeën door jacht tenminste lokaal uitgeroeid kunnen worden. Ook is duidelijk geworden dat

Verspreiding van de ree in Nederland.
• = incidentele waarneming; + = verdwenen. (Uit van Wijngaarden 1971, Lutra Vol 13 no. 1-3)

jacht niet noodzakelijk is voor de ree zelf.

De eis vanuit de natuurbescherming om de jacht op reeën sterk aan banden te leggen wordt dus terecht gesteld. Of de jacht op reeën toelaatbaar is, is een persoonlijk of maatschappelijk standpunt.

Literatuur

- Andersen, J., (1953) *Analysis of a Danish roe deer population. Danish Rev. Game Biol.*, 2, 127-155
- Gallens H., R. F. Verheyen en C. Verlinden, (1981) *Onderzoek over de reewildstand in het Vlaamse Gewest. Rapport Universiteit Antwerpen in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Bestuur van Waters en Bossen.*
- Kneitz, G. en R. Sebastian, (1977) *Ueberlegungen zum Aussagewert der Abschlusspläne für das Rehwild, dargestellt an den Zahlen einer Wald- und einer Agrarlandschaft in Unterfranken. Waldhygiene, Bd. 12, H.4, 105-118.*
- Strandgaard, H., (1972) *The roe-deer population at Kalø and the factors regulating its size. Danish Rev. Game Biol.*, 7(1): 1-205.
- Wandeler, A., (1975) *Die Fortpflanzungsleistung des Rehs im Berner Mittelland. Jahrb. Nat. Hist. Mus. Stadt Bern, Bd.5, 1972-1974; 245-301.*

Sprengen op de Veluwe

De op de Veluwe gelegen beekjes met hun sprengstelsels vormen een onmisbaar deel van het Veluwe landschap. Sprengen zijn gegraven beekjes waardoor grondwater aan de oppervlakte komt. Ze blijven alleen functioneren bij geregeld onderhoud. Door de ontwikkeling van moderne waterwinmethoden hebben de meeste sprengen hun betekenis verloren. Met het verlies aan economische betekenis verdween ook het onderhoud en verkeren veel sprengen in verval staat. Veel sprengen zijn ook drooggevallen door een verlaagde grondwaterstand ten gevolge van waterwinningen.

Door het droogvallen dreigt ook veel bijzonder planten- en dierenleven te verdwijnen. Voor een gevarieerd natuurbehoud is het instandhouden van de sprengen een noodzaak.

De Stichting tot Behoud van de Veluwe Sprengen en Beken houdt zich hiermee bezig. Ze tracht de sprengen weer in oude glorie te herstellen en een regelmatig onderhoud te garanderen. Meer informatie: Y. M. Roelants, Sprengenkampseweg 4, 8171 RL Vaassen (05788-1919).

Geprepareerde vogels

Reinier Akkermans

Het prepareren van dieren wordt in de jachtwet, de natuurbeschermingswet en de Vogelwet 1936 op totaal verschillende wijze geregeld. Het opzetten van dieren, welke onder de natuurbeschermingswet vallen is simpelweg verboden. Daarentegen is het opzetten van jachtwet-dieren in principe vrij, maar daarop zijn vele uitzonderingen, waarvoor een vergunning nodig is (zie tabel 1). Alleen de Vogelwet 1936 kent een uitgebreide regeling voor het opzetten van dode vogels. Onder de Vogelwet vallen alle in Europa in het wild levende vogels, behalve die welke in de jachtwet opgenomen zijn (zie tabel 1). Naast de jachtwetvogels genieten alleen mus en spreeuw geen bescherming door de Vogelwet. Mus en spreeuw vormen samen de groep van onbeschermde vogels.

De vogelwetregeling

Wanneer iemand een dode door de Vogelwet beschermde vogel wil laten opzetten moet hij eerst een vervoersvergunning, de Vogelvergunning C2, halen op het politiebureau of bij een controleur-vogelwet. Deze vergunning wordt pas afgegeven nadat gekonstateerd is, dat de vogel een natuurlijke dood gestorven is. Met de C2 vergunning moet de vogel daarna naar een door het Ministerie van CRM erkend preparateur gebracht worden. Dit zijn preparateurs die in het bezit zijn van een door CRM afgegeven preparateursvergunning, de Vogelvergunning B1. Over het gehele land verspreid zijn er 47 officieel erkende preparateurs. Een vergunninghouder B1 mag alleen vogels, die voorzien zijn van een C2 vergunning in ontvangst nemen en opzetten. Wanneer een erkende preparateur een vogel opgezet heeft, voorziet hij de vogel van een merkteken. Dit is een loden merkteken met nummer. Wanneer het eenmaal gesloten is kan het niet meer geopend worden om fraude tegen te gaan.

Een legaal opgezette vogelwet-vogel is dus herkenbaar aan het preparateursmerkje. Zonder een dergelijk merkje betreft het een illegaal opgezet dier. Alleen mus en spreeuw mogen vrij opgezet worden. Het verkopen of handel drijven in legaal opgezette vogels is niet vrij toegestaan. Hiervoor is een speciale vergunning nodig, de Vogelvergunning B2. Momenteel zijn nog slechts 20 van deze vergunningen in gebruik, omdat krachtens een EEG richtlijn de handel in opgezette vogels verboden dient te worden.

Stijgende aantallen

De vergunninghouders B1 moeten de door hun geprepareerde vogels registreren en jaarlijks per soort opgave doen van de aantallen aan de staatssecretaris van CRM. Het aantal vogels dat jaarlijks legaal geprepareerd wordt, vertoont een gestage stijging, met van jaar tot jaar aanzienlijke schommelingen. Werden in de vijftiger jaren per jaar rond de 4000 beschermde vogels opgezet, in de

Torenvalk als wandversiering. (Foto Jaques van der Neut)

zestiger jaren was dit opgelopen tot over de 5000. In de zeventiger jaren fluctueerde het aantal tussen de 5500 en 8800 met een opzienbarende piek in 1979 van 11.500 stuks.

Wat zijn de oorzaken van deze stijging? Allereerst springen strenge winters er duidelijk uit. Zulke jaren waren 1947, 1962/63, 1969 en 1979. Vooral is dit te zien in aantallen blauwe reigers, roerdompen, buizerds en velduilen, die bij preparateurs aangeboden werden. Een andere oorzaak, met name bij de stootvogels, is de toename van de populaties in de zeventiger jaren. Dit als herstel op de inzinking in de zestiger jaren ten gevolge van de landbouwgiften.

Illegaal

Naast natuurlijke oorzaken zal ook de toegenomen belangstelling een rol spelen bij de stijging van de aantallen opgezette vogels.

Vooral stootvogels en uilen gelden momenteel als een statussymbool, waar hoge prijzen voor betaald moeten worden.

Door deze belangstelling zal men eerder geneigd zijn een dode vogel mee naar huis te nemen. Terwijl sommigen aangespoord zullen worden om speciaal naar dode vogels te gaan zoeken. Vaak met het oogpunt ze te verkopen, wat zonder vergunning verboden is. Daarnaast zullen de hoge prijzen stimuleren tot het vangen en doden van beschermde vogels met het doel ze te laten prepareren en te verkopen. Dit prepareren kan zowel door een erkende preparateur geschieden na verkrijging van een C2 vergunning, alswel wat vaker zal voorkomen door een illegale preparateur. Vooral voor de imponentste opgezette vogels, zoals uilen en stootvogels, vormt dit illegale geknoei een reële bedreiging. Uit gegevens van het CDI (Centraal Diergeneeskundig Instituut) blijkt bij schouwing naar de doodsoorzaak van vogels, dat veelvuldig

A opzetten zonder meer toegelaten.

grauwe gans	pijlstaart	meerkoet
kolgans	tafeleend	goudplevier
rietgans	krakeend	houtsnip
wilde eend	toppereend	watersnip
slobeend	kuifeend	houtduif
wintertaling	fazant	
smient	patrijs	

B opzetten alleen toegestaan met ontheffing.

kleine rietgans	middelste zaagbek	gebrilde zeeëend
brandgans	grote zaagbek	zwarte zeeëend
rotgans	bergeend	korhoen
canada gans	brilduiker	poelsnip
zomertaling	krooneend	bokje
witkopeend	eidereend	roek
witoogeend	ijseend	bonte kraai
nonnetje	grote zeeëend	

Tabel 1 Vogels die onder de werking van de jachtwet vallen.

C2 vergunningen afgegeven zijn voor vergiftigde of geschoten vogels. Aan de buitenkant van een vogel is vaak nauwelijks waar te nemen waaraan een vogel gestorven is. Hoe ziet het verschil eruit tussen vergiftigd, doodgeknepen of parasieten wanneer je alleen op uitwendige kenmerken kunt afgaan? Prepareren gebeurt ook veelvuldig door personen, die niet in het bezit van een prepareervergunning zijn. Dit zijn de zogenaamde illegale preparateurs. Zij bezitten geen preparateursmerkjes, zodat hun producten te herkennen zijn aan het ontbreken daarvan. Elk jaar worden klandestiene preparateurs geverbaliseerd en worden honderden illegaal geprepareerde vogels in beslag genomen. Het klandestien opzetten neemt, naar het idee van de controleurs Vogelwet, nog steeds toe. De enkeling die gepakt wordt, vormt eigenlijk slechts een druppel op een gloeiende plaat.

Import

Op grond van artikel 7 van de Vogelwet 1936 is de invoer, uitvoer of doorvoer van beschermde vogels verboden. Merkwaardig is dat niet in Nederland voorkomende diersoorten toch veelvuldig opgezet worden. Vaak ogenschijnlijk legaal. Ze dragen een preparateurmerkje en er was een C2 vergunning afgegeven. Dat laatste had niet gemogen, omdat het een ingevoerde vogel betreft, wat verboden is. Bij aanbidding ter verkrijging van de C2 vergunning, had de vogel in beslag genomen moeten worden.

Onder deze uitheemse vogelsoorten komen vaak soorten voor die in het buitenland tot het jachtwild gerekend worden zoals auerhoen en sneeuwhoen. Ze worden door jagers meegebracht als jachttrofee.

Een andere groep vormen de uitheemse stootvogels en uilen zoals lannervalk en oehoe.

Stootvogels en uilen

Deze categorie vogels mag zich duidelijk in de meeste belangstelling verheugen.

Soort	1976	1977	1978	1979	1980
kerkuil	555	263	321	468	187
sneeuwuil	1	1	—	—	—
oehoe	1	1	2	1	1
ransuil	1148	871	840	1382	719
velduil	34	28	46	111	49
dwergooruil	4	2	2	2	-
ruigpootuil	1	—	—	—	—
steenuil	296	344	337	473	405
dwerguil	1	1	1	1	1
sperweruil	1	4	1	3	-
bosuil	203	222	209	216	301
totaal uilen	2245	1737	1759	2657	1663

Tabel 3 Aantallen legaal geprepareerde uilen.

soort	1976	1977	1978	1979	1980
vale gier	1	—	—	—	-
lammergier	2	—	—	—	--
steenarend	1	1	—	—	—
steppenarend	-	-	-	1	2
schreeuwarend	—	—	—	1	—
dwergarend	1	-	-	—	-
buizerd	719	511	387	1290	864
ruigpootbuizerd	3	4	1	2	7
arendbuizerd	6	—	—	1	—
sperwer	368	360	523	851	653
balkansperwer	—	1	—	—	—
havik	46	58	71	130	120
rode wouw	1	2	—	2	6
zwarte wouw	1	3	2	5	-
grijze wouw	1	—	—	—	—
„wouw”	6	—	2	5	—
zeearend	—	—	—	—	1
wespendief	10	24	8	14	12
bruine kiekendief	42	20	22	51	43
blauwe kiekendief	7	15	5	22	10
grauwe kiekendief	3	4	3	6	3
„kiekendief”	—	—	—	5	11
slangenarend	-	-	1	1	-
visarend	—	—	—	1	2
giervalk	-	-	-	2	-
slechtvalk	1	4	4	3	4
smelleken	9	9	14	22	13
boomvalk	27	27	44	50	25
kleine torenvalk	-	-	1	-	—
torenvalk	714	615	719	897	465
roodpootvalk	-	1	-	2	-
lannervalk	2	2	3	1	1
saker valk	-	-	1	-	-
totaal aantal stootvogels	1971	1661	1811	3365	2242

Tabel 2 Aantallen legaal geprepareerde stootvogels.

Maar liefst 45% van de legaal opgezette vogels behoort hiertoe. Vooral de grote aantallen buizerden, torenvalken en ransuilen springen eruit (zie tabel 2 en 3). Een oorzaak kan zijn dat ze een groter risico lopen te worden vergiftigd door hun leefwijze en voedselkeuze (muizen). Terwijl doordat ze in open veld foerageren, eerder gevonden zullen worden.

Vooral aaseters lopen de kans, al dan niet opzettelijk, vergiftigd te worden. Met name buizerd en wouw.

De meest opvallende doodsoorzaak van sperwers is het tegen ramen vliegen. Het meest opmerkelijk zijn de grote aantallen opgezette kerkuilen. Van 1976 tot 1980 schommelde dit tussen 187 en 565 stuks per jaar. Het aantal broedparen van kerkuil wordt geschat op 400 tot 600 stuks. Sinds 1936 zijn van deze soort al meer dan 12.000 exemplaren opgezet. Voor een deel zullen dit trekkers zijn, maar een dergelijke situatie mag toch wel leiden tot nader onderzoek. Nog steeds zullen regelmatig stootvogels het slachtoffer worden van de oude gedachte, dat roofvogels een bedreiging vormen voor de jachtwildstand. Zie de huidige hetze tegen de havik. Een aantal van de opgezette haviken en slechtvalken zullen afkomstig zijn van de valkerij.

Omzet preparateurs

In Nederland waren in 1980 42 erkende preparateurs werkzaam, die samen 8041 vogels prepareerden. Dit is een gemiddelde van iets beneden de 200 vogels per preparateur. Onderstaand een overzicht van de omzetten.

> 1000 : 1	51 - 100 : 7
501 - 1000 : 3	26 - 50 : 6
251 - 500 : 9	1 - 25 : 6
101 - 250 : 10	

Ondanks de bedoeling van CRM om het aantal prepareervergunningen konstant te houden, is het aantal vergunninghouders in 1981 van 42 uitgebreid tot 47.

Handelsvergunningen

De Vogelwet 1936 verbiedt de handel in beschermde vogels, ook wanneer ze dood en opgezet zijn. Wel kunnen ontheffingen verleend worden. Houders van een Vogelvergunning B2 zijn gerechtigd om te handelen in geprepareerde vogels. Zij mogen ook dode vogels aannemen, om deze door een erkende preparateur te laten prepareren, en ze daarna verkopen. In verband met de EEG richtlijn inzake het behoud van de vogelstand moet ook in Nederland de handel in beschermde vogels geheel verboden worden. CRM hanteert dan ook een uitsterfsysteem voor deze vergunningen. In 1980 waren 19 van deze vergunningen afgegeven, maar in 1981 toch wel weer 20. In de nieuwe Vogelwet zullen de handelsvergunningen komen te vervallen.

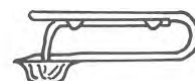
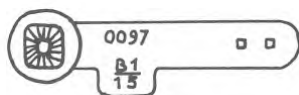
De handel in opgezette vogels via deze vergunninghouders daalt gestaag.

1975 -	835	1978 -	563
1976 -	664	1979 -	909
1977 -	476	1980 -	301

Deze daling is in strijd met de stijgende populariteit van opgezette dieren. Vermoedelijk laten veel mensen tegenwoordig hun vogels zonder tussenkomst van een B2 vergunninghouder prepareren. Daarnaast zal ook een verschuiving naar de illegale preparateurs en handel plaats gehad hebben. De dieren zijn daar veelal goedkoper.

De toekomstige Vogelwet

Van de nieuwe wet bestaat nog slechts een ontwerp. Het is dan ook nogal

onzeker hoe de wettelijke bepalingen precies worden gesteld.

De preparateursvergunning blijft bestaan, zodat het mogelijk blijft vogels legaal te laten opzetten. Het aantal af te geven vergunningen zal aan een maximum worden gebonden. De mogelijkheid tot afgifte van handelsvergunningen vervalt. Het wordt mogelijk om voor bepaalde vogelsoorten of categorieën vogels een prepareerverbod voor partikulieren af te kondigen. Hierbij wordt vooral gedacht aan stootvogels en uilen.

De vervoersvergunningen C2 verdwijnen. Daarvoor in de plaats wordt de vinder verplicht een dode vogel rechtstreeks naar een erkende preparateur te brengen. Deze mag de vogel pas prepareren nadat ze is onderzocht door een CRM controleur. Bij de konstatering van een gewelddadige dood zal de vogel in beslag genomen worden.

Beperkingen gegevens

De bovenstaande gegevens en aantallen zijn uitsluitend gebaseerd op legaal geprepareerde vogels. Gegevens over aantallen illegaal opgezette vogels bestaan niet. Dat het illegaal opzetten grote aantallen betreft lijkt zeker. Van de meeste soorten wordt slechts een verwaarloosbaar percentage van de populatie geprepareerd. Van sommige

Na verloop van tijd is het mooie eraf. (Foto Fred Hess)

Officieel metalen preparateursmerk, respectievelijk bovenaanzicht, van opzij, geopend en van opzij, gesloten. (Tekening Marianne Brand)

bijzondere soorten, zoals kerkuil en ijsvogel, worden jaarlijks veel grotere percentages geprepareerd. In zulke gevallen kan het illegaal prepareren en vangen zeker een bedreiging voor de soort vormen.

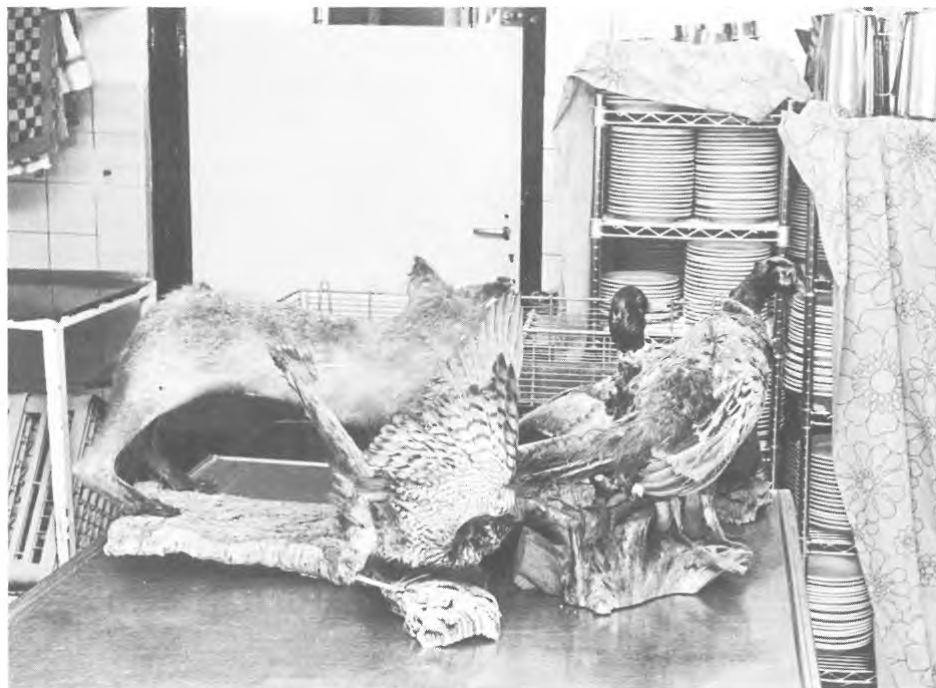
Bron: De bovenstaande gegevens zijn afkomstig uit het rapport: Geprepareerde vogels in 1980, een overzicht van soorten en aantallen beschermde vogels ontvangen door de houders van een Vogelvergunning B1 in 1980 en de vier voorafgaande jaren; uitgegeven door het ministerie van CRM, sector gebiedsbescherming en soortsbewoud, Postbus 5406, 2280 HK Rijswijk.

Zwanesterfte door loodvergiftiging

Loodvergiftiging leidt jaarlijks tot de dood van 3500 knobbelzwanen in Engeland. Een onderzoek van de Nature Conservancy Council (NCC) heeft aan het licht gebracht dat de stand van knobbelzwanen in Engeland de laatste 25 jaar 8 tot 15% achteruit is gegaan. In sommige gebieden heeft deze achteruitgang dramatische vormen aangenomen. Zo omvat de zwanebevolking op de Thames nog maar 150 exemplaren tegen 1200 in 1969. Opgeslokte visloodjes en hagelkorrels blijken inderdaad dodelijk. (Bron: Lead Poisoning in Swans, uitgave NCC, Attinghampark, Shrewsbury SY4 4TW GB)

Lekker Zonder Dier

Aktie Lekker Dier is een organisatie op het gebied van dierenbescherming, die zich de levensomstandigheden van kippen, kalveren en varkens aantrekt. Een enquête in het weekblad Margriet wees onlangs uit dat meer dan 40% van de Nederlandse gezinnen minstens twee maal per week het vlees van het menu weglaat. Voor Aktie Lekker Dier aanleiding om het receptenboekje „Lekker Zonder Dier” uit te geven. Het boekje bevat ruim vijftig smakelijke maaltijden. U krijgt het boekje toegestuurd als u f 7,95 overmaakt op giro 311 6614 ten name van Aktie Lekker Dier, Jansveld 45, Utrecht onder vermelding „Lekker Zonder Dier”.

Rivierkreeften in Nederland

Hans Adema

In Nederland komen drie soorten rivierkreeften voor. Deze situatie bestaat echter nog niet zo lang: tot 1970 was er slechts één soort bekend van ons land, namelijk de gewone rivierkreeft, *Astacus astacus* (L., 1758) (fig. 1). Deze soort was toen, en is thans nog, uiterst zeldzaam.

In 1970 bleek dat er massaal rivierkreeften voorkwamen in het Julianakanaal in Limburg, ter hoogte van het DSM-complex. Het feit dat in dergelijk vervuild water kreeften voorkwamen (de gewone rivierkreeft mijdt vuil water) trok al snel de aandacht. Biologen van de universiteit van Nijmegen ontdekten dat het inderdaad niet de gewone rivierkreeft betrof, maar een uit Noord-Amerika ingevoerde soort, *Orconectes limosus* (Rafinesque, 1817) (fig. 2). In veldgidsen vindt men deze soort ook wel onder de naam *Cambarus affinis* (Say, 1817), maar deze naam is onjuist. Bij ons heeft de soort de naam Amerikaanse rivierkreeft gekregen, hetgeen niet helemaal terecht is, daar in Amerika tientallen soorten rivierkreeften voorkomen. Gezien het feit dat voor aquaria en dergelijke, regelmatig ook andere soorten bij ons worden ingevoerd is de mogelijkheid niet uitgesloten dat er in de toekomst meerdere Amerikaanse soorten adventief in Nederland voor zullen komen.

Na 1980 bleek er nog een derde soort in de Nederlandse wateren voor te komen. Op vier verschillende plaatsen werd toen een exemplaar gevangen van de Galicische rivierkreeft, *Astacus leptodactylus* Eschscholz, 1823. (fig. 3).

De oorspronkelijk inheemse soort

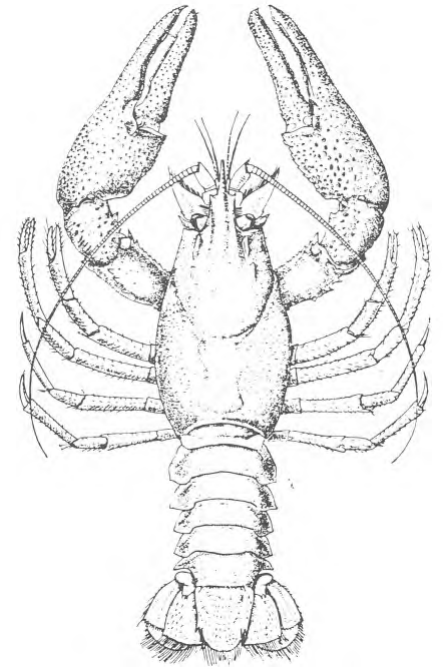
De gewone rivierkreeft leeft in stilstaand en stromend water. De dieren stellen hoge eisen aan hun omgeving: het water moet schoon, helder en zuurstofrijk zijn; zelfs geringe mate van vervuiling wordt niet verdragen. Daarnaast moet er genoeg gelegenheid zijn om schuilplaatsen te maken. De dieren zijn meestal 's nachts actief. Ze leven van weekdieren, kleine kreeftachtigen, insectenlarven, kikkervisjes, waterplanten en soms van verse resten van dode dieren; echte aaseters, zoals vele andere Crustacea, zijn ze echter niet. In de vorige eeuw was de gewone rivierkreeft in het oosten en het zuiden van ons land waarschijnlijk zeer algemeen (Holthuis, 1950a). Aan het eind van de vorige eeuw echter trad er in geheel Europa een schimmelziekte op; deze ziekte, de kreeftenpest werd voor het eerst in Frankrijk waargenomen. Door de kreeftenpest liep het aantal rivierkreeften schrikbarend terug en was de soort bij ons bijna uitgestorven. Toen de kreeftenpestepidemie voorbij was, was het water op veel plaatsen inmiddels zo sterk vervuild, dat de populatie zich niet meer kon herstellen. Ook het kanaliseren van beken, waardoor de gelegenheid voor het graven van schuilplaatsen verdween, heeft er toe bijgedragen dat deze soort op veel plaatsen definitief verdwenen is. Thans is de soort bij ons uiterst zeldzaam. In 1981 werd nog één exemplaar verzameld bij Roozendaal in de omgeving van Arnhem; dit exemplaar bevindt zich in de collectie van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden. In het begin van de vijftiger jaren leek het er op dat de populatie zich aan het

herstellen was (Holthuis, 1950b), maar deze trend heeft zich helaas niet voortgezet.

Sinds 1973 is de gewone rivierkreeft bij ons wettelijk beschermd. Dit houdt in dat men de dieren niet mag verstoren, vangen, vervoeren of in het bezit hebben; deze maatregel geldt ook voor dode dieren. Het is echter zo, dat het beschermen van de individuele kreeften geen enkele zin heeft, indien men niet aan biotoopbescherming doet. Zolang het water vuil is, en zolang men doorgaat met het kanaliseren van beken zal de rivierkreeft zich niet kunnen uitbreiden; integendeel, het is niet onwaarschijnlijk dat dit zeer interessante dier binnen enkele decennia bij ons uitgestorven zal zijn. Indien de situatie voor de kreeften bij ons optimaal zou zijn, was bescherming waarschijnlijk niet nodig; kreeftachtigen hebben over het algemeen vrij veel nakomelingen.

De Amerikaanse nieuweling

Toen aan het eind van de vorige eeuw het kreeftenbestand afnam, moest men voor culinaire doeleinden uitzien naar alternatieven. De Amerikaanse rivierkreeft, *Orconectes limosus*, bleek immuun te zijn voor de kreeftenpest, zodat de keuze op deze soort viel. In 1890 werden de eerste exemplaren van deze soort losgelaten bij Berlijn. Nakomelingen van deze dieren werden uitgevoerd naar Frankrijk en daar uitgezet; van daaruit verspreidden ze zich over geheel West-Europa; in 1970 bereikten ze, via de Maas, Nederland. Vandaag de dag is de Amerikaanse rivierkreeft over een groot deel van ons land verspreid en algemeen tot zeer algemeen. Bekende vindplaatsen zijn

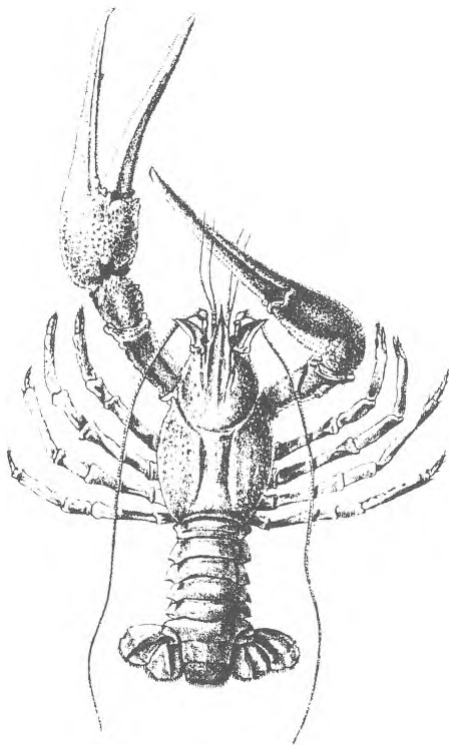

Figuur 1. De gewone rivierkreeft, *Astacus astacus*. (Naar Holthuis 1950)

Figuur 2. De Amerikaanse rivierkreeft, *Orconectes limosus*. Gevangen te Kerkdriel 10 april 1982. (Foto E. van Esch, RMNH)

bijvoorbeeld het Julianakanaal, de Waal bij Nijmegen, de Merwede, het Wilhelminakanaal en de Biesbosch. De Amerikaanse rivierkreeft stelt heel wat minder eisen aan de omgeving dan zijn inlandse collega. Behalve het feit dat ze immuun zijn voor de kreeftenpest kunnen ze enige mate van vervuiling verdragen. Daarnaast zijn het geen nachtdieren en graven ze geen holen,

Figuur 3. De galicische rivierkreeft, *Astacus leptodactylus*. (naar H. Rathke 1837)

zoals de gewone rivierkreeft; ze zijn al tevreden met een modderige bodem, waar alleen door waterplanten enige dekking wordt geboden. Ook in het voedsel zijn ze minder kieskeurig; ze nemen met waterplanten genoeg, als er verder niets voorhanden is. Verder is het menu van deze soort dezelfde als dat van *A. astacus*.

Nog een nieuwe soort

Ook van de Galicische rivierkreeft hoopte men dat hij immuun zou zijn voor de kreeftenpest, maar dit bleek helaas niet waar. De Galicische rivierkreeft is oorspronkelijk een bewoner van Oost-Europa, voortkomende van de Zwarte Zee tot in Polen. In verband met de kreeftenpest heeft men met wisselend succes geprobeerd hem op verscheidene plaatsen in West-Europa in te voeren en uit te zetten. De invoer voor de consumptie vindt nog steeds plaats. Voor houders van kreeftenparken is deze soort interessanter dan de Amerikaanse. Zowel de Galicische als de gewone rivierkreeft kunnen een lengte van 250 mm bereiken; de Amerikaanse wordt maximaal 120-130 mm lang. Door kenners wordt daarnaast de gewone weer geprefereerd boven de Galicische. Ik kan hierover geen uitspraak doen, daar ik nog nooit rivierkreeften heb gegeten.

Na 1973 kwam er voor de vishandel, wat de kreeften betreft, een nieuw probleem, nu echter van natuurbeschermings en juridische aard: de gewone rivierkreeft werd door de wet beschermd en kon dus niet meer voor consumptie-doeleinden

worden ingevoerd. Vangst uit eigen land was te verwaarlozen, daar dit door de zeldzaamheid niet lonend was. Teneinde toch noch rivierkreeft op het menu te kunnen zetten moest men overgaan tot het importeren van de niet beschermde *A. leptodactylus*. Daar rivierkreeften in het algemeen levend verhandeld worden, is het niet onwaarschijnlijk dat de vier dieren die in ons land gevangen zijn, ontsnapte of losgelaten exemplaren zijn; een natuurlijke uitbreiding van het areaal lijkt mij niet waarschijnlijk.

Het eerste exemplaar werd in juni 1980 gevangen in een fuik in het zogenaamde IJ bij Spaarndam, ter hoogte van het Noordzeekanaal (niet te verwarren met het Y bij Amsterdam). De tweede werd ontdekt op een foto in het Brabants Nieuwsblad van 18 juli 1980. De foto toonde een trotse hengelaar, die de kreeft had gevangen in de haven van Moerdijk. De visser had het dier gelukkig in een aquarium bewaard, zodat ik in de gelegenheid was om het dier te determineren. Een derde exemplaar werd, ook met een hengel, gevangen in de Berkel tussen Eibergen en Rekken, op 16 augustus 1980. Het vierde exemplaar dat ik gezien heb was verschalkt door een sportduiker ergens in Limburg; helaas wist de duiker niet meer waar en wanneer hij het dier had gevangen.

De Galicische rivierkreeft zal zich bij ons goed kunnen handhaven. Evenals de Amerikaanse rivierkreeft kan hij tegen enige mate van vervuiling; bovendien wordt door hem een zeker zoutgehalte van het water verdragen. De levenswijze en biotoopkeuze toont enige overeenkomst met die van de gewone rivierkreeft, met dit verschil dat de soort minder kieskeurig is in de keuze van zijn woonplaats en dat hij ook overdag actief is. Door de minder verborgen levenswijze zal deze soort eerder door hengelaars aan de haak geslagen worden dan de gewone; ik ben er dan ook van overtuigd dat de meeste van de kranteberichten over door hengelaars gevangen rivierkreeften, indien ze geen betrekking hebben op de Amerikaanse, op deze soort slaan. Het invoeren van de Galicische rivierkreeft, hoe interessant en mooi het dier ook is, is iets waar ik persoonlijk weinig gelukkig mee ben. Door zijn wat minder kieskeurige levenswijze en het feit dat wijfjes ongeveer vier keer zo veel eieren leggen dan wijfjes van de gewone rivierkreeft is de kans sterk aanwezig dat hij op den duur de gewone geheel verdringt; reeds Wagler constateerde in 1937 dat waar beide soorten tezamen voorkomen, de gewone rivierkreeft door de Galicische weggeconcentreerd wordt.

Natuurlijke vijanden

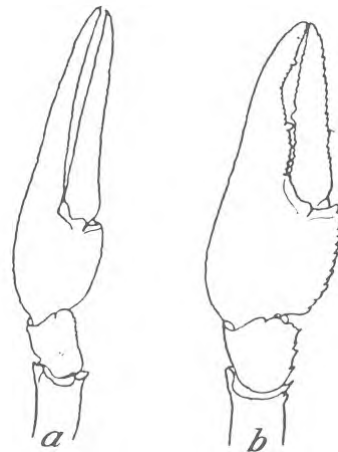
Vijanden van rivierkreeften zijn er vele. De zeer jonge dieren worden gegeten door kikkers, keverlarven, libellelarven,

eenden (niet bewust, maar ze worden mee uitgezeefd als eenden kroos ed. eten), vissen. Jonge kreeften worden gegeten door roofvissen als paling en baars, die de dieren ook in hun schuilplaatsen achtervolgen. Ook zoogdieren eten graag kreeften; vele dieren vallen ten slachtoffer aan ratten, muskusratten, otters etc.

Onderscheid tussen de soorten

De drie soorten kunnen als volgt van elkaar worden onderscheiden:

- 1 *Achter het oog op het schild 1 scherpe stekel. Achterlijf met helder rode vlekken. Lengte tot 130 mm.....*Amerikaanse rivierkreeft
- *Achter het oog op het schild 2 scherpe stekels. Achterlijf ongevlekt. Lengte tot 250 mm.....* 2
- 2 *Scharen dun en relatief lang (fig. 4a). Binnenzijde van de scharen recht en fijn getand. Schild ruw .....* Galicische rivierkreeft
- *Scharen dik en relatief kort (fig. 4b). Binnenzijde van de scharen gebogen, met afwisselend grovere en fijnere tanden. Schild glad.....* Gewone rivierkreeft

Figuur 4a. Schaar van het mannetje van de galicische rivierkreeft.

Figuur 4b. Schaar van het mannetje van de gewone rivierkreeft, (naar Wagler 1937)

Restaurants serveren sinds kort ook nog een andere Amerikaanse soort, namelijk *Procambarus clarkii* (Girard, 1852). (Dr. L. B. Holthuis, pers. meded.). Deze soort is gemakkelijk te herkennen aan de donkerrode kleur en de opvallend lange stekels op het schild, de poten en de scharen. Ook van deze soort is het gevaar niet denkbeeldig dat hij in de toekomst bij ons in het „wild" zal voorkomen.

Het begrip zeldzaamheid

Een opmerking tot slot. Het begrip zeldzaamheid is relatief; het ontbreken van waarnemingen van de gewone rivierkreeft hoeft niet te betekenen dat de soort echt zo zeldzaam is als wordt vermoed. De dieren zijn moeilijk te vinden; sinds de bescherming van de

dieren worden weinig exemplaren meer bij het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie aangevoerd. De oorzaak hiervan kan natuurlijk ook deze beschermingsmaatregel zijn.

Literatuur

Holthuis, L. B. . 1950a. *Decapoda (K IX). A. Natantia, Macrura, Anomura en Stomatopoda (K X). Fauna Ned. XV: 1-166, figs. 1-54.*

Holthuis, L.B., 1950b. *De rivierkreeft in Nederland. De Levende Natuur 53 (10): 197-199, figs. 1-2.*

Wagler, E., 1937. *Klasse: Crustacea, Krebstiere. Tierw. Mitteleur. 2 (2): 3-224, figs. 1-624.*

De rivierkreeftenpest

De ziekte wordt veroorzaakt door de schimmel, Aphanomyces astaci. De ziekte trad met zekerheid voor het eerst op rond 1860. Over de plaats waar die het eerst is gesignaleerd heerst geen duidelijkheid. Sommige onderzoekers zeggen Italië, anderen Lombardije, weer anderen de Elzas. Het is ook niet zeker waar de ziekte van afkomstig is; soms vindt men in de literatuur dat ze met de Amerikaanse rivierkreeft, die zelf immuun is, in Europa is ingevoerd. Dit is echter niet mogelijk, daar met zekerheid bekend is dat de eerste dieren in 1890 in Europa zijn ingevoerd. Het is wel mogelijk dat de Amerikaanse rivierkreeft meegeholpen heeft om de ziekte verder te verspreiden, als drager van de schimmel. Dit is echter nooit bewezen.

Waarschijnlijk heeft de vervuiling van het water wel meegeholpen de ziekte te verspreiden. Ze trad het eerst op in vervuilde vijvers en dergelijke, waar de door de vervuiling verzwakte dieren meer vatbaar voor de infectie waren. De ziekte grijpt snel om zich heen; waar ze optreedt is het kreeftenbestand binnen enkele weken gedecimeerd of volledig uitgeroeid. Zieke dieren worden apatisch; ze komen ook overdag te voorschijn en kunnen gemakkelijk met de hand verzameld worden. Na verloop van de ziekte verliezen de dieren pootleden en antennen; ook komt het voor dat ze zich zelf hierbij verminken. Bij dode dieren zijn de schimmeldraden duidelijk zichtbaar. Zieke dieren zijn ook herkenbaar aan het ongecoördineerd bewegen van de poten, alsof de dieren kramp hebben.

Er is enig onderzoek gedaan naar de oorzaak en de bestrijding van de ziekte. Hierbij is wel vast komen te staan dat vervuiling het optreden in de hand werkt. Genezing van zieke dieren en bestrijding van de schimmel is tot op heden niet gelukt en het is de vraag of dit ooit zal lukken.

(gegevens uit: Hofmann, J., (1980) *Die Flusskrebse*. Uitgave Paul Parey, Hamburg und Berlin). Hans Adema

Rabies en wildbeheer

Luuk Wagter

Rabies of hondsdoelheid is een besmettelijke ziekte die wordt veroorzaakt door een virus. De meest kenmerkende eigenschap van virussen is het onvermogen zich zelfstandig te vermenigvuldigen. Ze kunnen wel een lichaamscel de opdracht geven dat te doen. Als dat gebeurt zal de cel zich zo inspannen om het virus te vermeerderen dat zij daaraan meestal te gronde gaat. De nieuw geproduceerde virusdeeltjes instrueren op hun beurt weer andere cellen. Ieder type virus heeft zijn eigen specifieke gastheercel. Dit proces zet zich voort totdat het geïnfecteerde dier (of mens) sterft of totdat het afweersysteem de infectie heeft overwonnen.

Het hondsdoelheidvirus

Het rabiesvirus gebruikt als „kraamkamer” de cellen van het zenuwstelsel. Wanneer de ziekte de hersenen aantast kan een dier raar gaan doen. Vandaar de term hondsdoelheid of tollwut (D) en rage (Fr). De ziekte is meestal dodelijk, maar vóór die tijd kan de besmetting worden overgebracht op andere dieren door onder andere krabben of bijten. Ook de mens kan met rabies worden besmet. Er zijn echter goede behandelingen tegen de infectie bekend zodat men tegenwoordig niet meer voor zijn leven hoeft te vrezen. Er is een keur van diersoorten beschreven die de ziekte kunnen krijgen. De bekendste zijn de vos en de hond, maar ook muskusratten, wilde zwijnen, herten, moufflons en muizen komen in de rij voor. Het is dus begrijpelijk dat rabies door de jaren heen altijd tot ieders verbeelding heeft gesproken.

Vos en rabies

De vos wordt altijd in één adem genoemd met rabies. Het is inderdaad zo dat dit dier erg gemakkelijk de ziekte kan krijgen. Dit argument wordt meestal gebruikt om hem te bejagen of te vergifigen. Zeinaard wordt gezien als een reservoir van hondsdoelheid. Is het werkelijk juist, dat men rabies kan bestrijden door afschot van vossen?

Door onder andere Macdonald (1980)(zie ook Argus 1981/2) wordt, een hypothese beschreven, die steeds meer aanhang krijgt. Deze theorie, de vacuümtheorie genaamd, zegt dat verminderen van de vossenpopulatie tot gevolg kan hebben, dat het rabiesvirus juist over een groter gebied zal worden verspreid. Voor deze theorie pleiten een aantal argumenten.

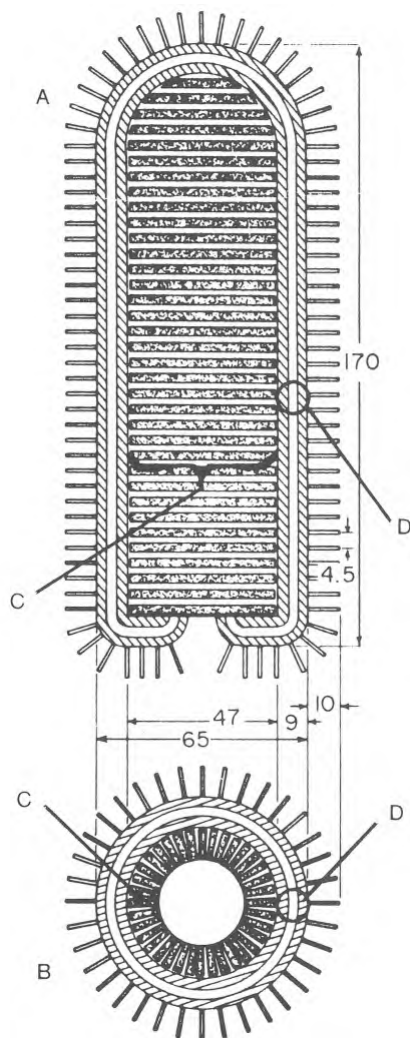
- Wanneer bijvoorbeeld de populatie vermindert zullen de territoria groter worden, wat een extra verspreidingskans oplevert
- Bij vervanging van gedode dieren uit andere besmette populaties wordt de mogelijkheid geboden voor een verdere uitbreiding van de ziekte.
- Door de verstoring kunnen dieren worden gedwongen de grenzen van hun eigen territoria te overschrijden, waardoor het aantal grenskonflikten zal toenemen met daarbij kans op overdracht van de ziekte.

Tenslotte bestaat het vermoeden dat ook de andere diersoorten die de ziekte kunnen krijgen een rol spelen in de verspreiding, zodat ook daar de aandacht op moet worden gevestigd.

Vaccinatie van vossen

Uit onderzoeken is gebleken dat het mogelijk moet zijn om rabies te bestrijden door de vossenpopulatie te vaccineren. Dat zou kunnen door ze te

Dwarsdoorsnede van een rhabdovirus. Rabies behoort tot de groep van rhabdovirussen. De virusdeeltjes bestaan uit een hol staafje in de vorm van een geweerkogel, waarin zich het erfelijke materiaal als een opgewonden streng bevindt. A = dwarsdoorsnede zijanzicht; B = onderaanzicht; C = streng erfelijk materiaal; D = eiwitmantel met uitsteeksels. De opgegeven maten zijn nanometers. (1 nm = 0,000.000.001 meter) (naar Howartson 1970)

voeren met aas waarover vaccin is gesprekend. Door het eten ervan is de vos beschermd tegen een besmetting. Hierdoor kan hij ook niet meer als verspreider fungeren. Om te bepalen hoe dit aas zal worden genuttigd werd er een proef uitgevoerd met kippekoppen (Manz 1979a). Na het aanbieden ervan werden 25 van de 102 dieren gedurende een aantal dagen bespied. Het bleek dat 70% van de vossen binnen drie dagen het aas heeft geconsumeerd. Dat percentage moet genoeg zijn voor een zodanige opname van vaccin dat een vossepopulatie kan worden geïmmuniseerd. Bij een langere bewaartijd loopt de werking van het vaccin teveel terug. Aangemoedigd door het resultaat ging men verder op grotere

schaal.

Over een periode van drie jaar werden 65000 kippekoppen behandeld met het antibioticum tetracycline en verspreid over twee gebieden van ieder ongeveer 100 km² (Manz 1979b). In 70% van de daarna gedode vossen werd het antibioticum teruggevonden. Hieruit wordt geconcludeerd dat vaccinatie op deze manier een zeer bruikbare aanvullende maatregel zou zijn. Men denkt echter niet dat het zal lukken om op deze manier rabies als geheel uit de wereld te bannen.

Betrouwbaarheid

De volgende stap was het maken van een goed vaccin. In 1979 was er een redelijk goed produkt gevonden (Blancou 1979), maar het was niet helemaal zeker of het onschadelijk was voor andere diersoorten dan de vos. Een jaar later lukte het in Canada om een veilig vaccin te maken.

Het werd ERA-vaccin gedoopt (Black and Lawson 1980). Met dit vaccin werden proeven gedaan om de bescherming tegen een rabiesinfectie van de vos te bepalen. Hiervoor werd een aantal vossen behandeld aas gegeven. Na verschillende tijden werden de dieren besmet met het virus. Vervolgens werd gekeken hoeveel er overleefden (zie tabel).

mnd. na vaccinatie	1	6	12	24
% beschermd	80	78	60	44

Hieruit blijkt dat deze vaccinatie een goede bescherming geeft die bovendien relatief lang aanhoudt.

Konklusie

De konklusie van deze onderzoeken lijkt te zijn dat bestrijding van rabies

zinvoller is met vaccin dan met lood. Vaccinatie door aanbieden van aas zal behalve de vos ook andere dieren bereiken, bijv. wilde zwijnen wat een extra gunstige factor betekent. Wanneer de vossepopulatie wordt geïmmuniseerd zal de vaccinatie moeten worden herhaald om de jonge dieren te beschermen. Te denken valt aan een jaarlijks terugkerend gebeuren. Voor de Nederlandse situatie zou moeten worden gepleit voor onderzoek op dit gebied.

Literatuur

- Black, J. G.; Lawson, K. F. (1980) *safety and efficacy of immunizing foxes (Vulpes vulpes L.) using bait containing attenuated rabies virus vaccine. Canadian journal of Comparative Medicine* 44 (2) 169-176.
- Blancou, J. (1979) *Prophylaxie médicale de la Rage chez le renard. Recueil de Médecine Vétérinaire* 155 (9) 733-741.
- Macdonald, W. D. (1980) *Rabies and wildlife - a biologist's perspective. Oxford University Press, Oxford.*
- Manz, D. (1979) *Untersuchungen zur Nahrungsspeicherung des Fuchses (Vulpes vulpes L.) und zur Auswirkung dieses Verhaltens auf die perorale Vakzination gegen Tollwut, Berliner und Münchener Tierärztliche Wochenschrift* 92 (19) 376-379.
- Manz, D. (1979b) *Zum Problem der Erreichbarkeit des Fuchses (Vulpes vulpes L.) über Köder im Hinblick auf neue Wege der Tollwutbekämpfung. Zeitschrift für Säugetierkunde* 44 (1) 46-52.

De vos, nog steeds de gebeten hond. (Foto Els Jans)

(Foto Fred Hess)

Vlakbij Arnhem ligt aan de Nederrijn het kasteel Doorwerth. Een mooie oprijlaan leidt naar het romantisch gelegen slot, dat hier in de 13e eeuw werd gebouwd. In de 17e en 18e eeuw kende het zijn bloeitijd en in 1981 werd het gerestaureerd. Achter de fraaie voorgevel bevinden zich geen wapenkamers, hemelbedden en portretgallerijen, maar het enige jachtmuseum dat ons land rijk is. De museumdirectie mag zich gelukkig prijzen; het schitterende bouwwerk alleen trekt al vele bezoekers.

Het officiële doel

„Doel van het museum is het geven van voorlichting aan nietjagenden, jagenden en jagers. Voorlichting over de tot de wild gerekende diersoorten en hun biologie. Over beschermde diersoorten. Over de jacht en vangst in het verleden en in de tegenwoordige tijd”, zo staat in de brochure vermeld. Een terecht streven zo lijkt, want van een museum dat voor het grootste deel door de overheid (zowel gemeente, provincie als rijk) wordt gesubsidieerd verwacht men objectiviteit. De museumdirectie gebruikt dan ook liever de naam „museum voor wildbeheer” die objectiever klinkt dan „Nederlands jachtmuseum”, zoals het thans nog heet. Zoals een goed museum betaamt wordt het punt van de voorlichting serieus genomen. Men is dan ook bereid rondleidingen te geven aan groepen schoolkinderen. Een fraaie aanvulling op de biologielees. Het lijkt allemaal te mooi om waar te zijn!

Kritiek

Nadat het museum in 1974 gesticht was, kwamen toch al spoedig kritische geluiden los. Men krijgt de indruk dat het dagelijks bestuur nooit voornemens is geweest een objectief museum in te richten en dat men slechts het jachtbedrijf in het zonnetje wilde zetten. Tenslotte is het museum door de KNJV opgericht en het dagelijks bestuur bestaat louter uit jagers. Wat is verleidelijker dan reclame maken voor de eigen club? De plaatselijke vereniging van

biologieleeraren raadde haar leden dan ook aan dit museum met hun leerlingen te mijden. SKF bracht in 1979 een nota uit met de bedoeling de overheid aan te sporen een objectief museum voor haar geld te eisen. SKF deed meer. Enige jaren geleden stelde zij een informatiemap samen die met goedkeuring van de directie in het museum werd geplaatst. SKF poogde daarmee een bijdrage te leveren aan een meer objectieve voorlichting. Na een week was de map in de prullenbak verdwenen.

Een bezoek

Genoeg redenen voor ons om een kijkje te nemen, samen met Rita Stockmann, die al jaren ijvert voor een beter jachtmuseum. Binnen werden we prettig ontvangen. Men kent Rita Stockmann en accepteert dat we een kritisch kijkje komen nemen voor ARGUS. De heer Fuchs, de „vormgever” van het museum, wil graag met ons meelopen. Wat ons betreft geen probleem. De museum brochure vertelt: *„Jagen is meer dan schieten. Wild en jachtveldverzorging kosten ook buiten het maar kort durende jachtseizoen veel aandacht, tijd en energie. Het jachttoezicht strekt zijn zorgen het hele jaar uit over zowel jachtwild als niet-jaagbare dieren. Voor de beginnende jager is een jachtexamen verplicht. Verwacht mag worden dat de kwaliteit van de jagers hier nog door zal verbeteren.”* Grote nonsens dus, maar vooral de laatste zin klinkt ons nogal naïef in de oren. Bij het binnentreden

van de tentoonstellingsruimte valt gelijk een verlichte vitrine op. Een aantal kraaiachtigen hangt hier ondersteboven met een touwtje aan één poot. Dood, . . . vanzelfsprekend. Een ekster, een zwarte kraai, een kauw, een vlaamse gaai en een (overigens niet bejaagbare) bonte kraai. De bijschriften liegen er niet om. Bij de ekster staat bijvoorbeeld: *„De ekster is zeer schadelijk voor eieren, jonge vogels, jong wild en ook in de land- en tuinbouw.”* Zeer achterhaalde en tendentieuze informatie! De heer Fuchs zegt dat terdege te beseffen, maar noemt de snelle personele wisseling van het museum als excuus. Daardoor kan men niet adequaat reageren op veranderende inzichten. Even verderop wordt door middel van een fraaie, manshoge voedselpyramide het begrip natuurbeheer aan de argeloze bezoeker verduidelijkt. *„Wanneer de mens het landschap heeft veranderd en een aantal vleesetende diersoorten uit de top van de driehoek is verdwenen is het de taak van de mens het evenwicht met het onderste deel van de voedselpyramide te bewaren: Natuurbeheer.”*

Veel meer van dergelijke dubieuze opmerkingen komen we gelukkig niet tegen, zodat we eigenlijk het gevoel krijgen dat het allemaal zo erg niet is.

Veel verzwegen

Later valt ons pas het kwalijke van dit museum op. Het zit 'm niet in hetgeen ze vertellen, maar juist in hetgeen ze verzuimen te vertellen. Zo zie je leeuwerikenspiegels, ganzenroeren en prenten van de Franse Parforce jacht. Maar het onderwerp „de jacht zoals die nu wordt bedreven” wordt zorgvuldig uit de weg gegaan. Zo wordt er ruimschoots informatie gegeven over ganzen. Een gigantisch wandbord met vele lampjes moet de ganzenpleisterplaatsen in Europa aangeven. Nergens wordt vermeld dat op deze vogels wordt gejaagd! Bij de fazant staat: *„De fazant kan in landbouwgebieden aanzienlijke schade veroorzaken. De jachtgerechtigde in het betreffende gebied heeft de plicht de schade binnen de perken te houden.”* En bij het wilde zwijn: *„Voor de boeren kunnen ze erg schadelijk zijn omdat ze op de akkers vernielingen aanrichten op zoek naar voedsel.”* Waar staat dat jagent Nederland deze schade direct veroorzaakt met het kunstmatig hooghouden van de stand door fokken, uitzetten en bijvoederen? Op kritiek van onze kant verklaart Fuchs dat het museum uitgaat van een basiskennis bij de bezoeker. Je hoeft dus aardig wat informatie niet meer te geven. Onzin natuurlijk! Wat weet de toerist die in zijn vakantie op dit mooie kasteel afkomt nu van jacht? En verwacht men van 10-jarige schoolkinderen al een uitgebreide basiskennis?

Vast staat dat het jachtmuseum een mooi museum om te zien is. De tentoonstelling is zonder meer fraai. Maar de geboden informatie wekt de gevaarlijke suggestie dat de jacht zoals die tegenwoordig uitgeoefend wordt, onbeduidend is en weggecijferd kan worden. Jacht lijkt verleden tijd! Er is natuurlijk niets op tegen als de jagers een eigen museum willen, waarin ze voor hun eigen bizarre hobby reclame kunnen maken. Maar dan wel met eigen financiële middelen. Momenteel betaalt de KNJV jaarlijks slechts f 50.000 aan het huidige jachtmuseum. Door de overheid (gemeente, provincie en rijk) wordt de rest betaald door middel van subsidies op de exploitatie, gebouwbeheer en personeelslasten.

Voortbestaan of sluiting

Een museum voor natuurbeheer is misschien zo'n slecht idee nog niet, maar het moet dan wel objectieve en wetenschappelijk verantwoorde informatie bieden in plaats van halve waarheden vermengd met jagersnonsens. Het is aan de overheid om alvorens de subsidieverlening te continueren eerst concrete eisen te stellen. Zoals een neutraal bestuur zonder enthousiaste jagers, maar met lieden die verstand van natuurbeheer en ecologie hebben. Tevens zal de expositie zodanig moeten zijn, dat een wetenschappelijk verantwoord waarheidsgetrouw, volledig

en objectief beeld gegeven wordt van de hedendaagse jacht (cq wildexploitatie) en natuurbeheer. Behalve de fauna zal ook de flora in de expositie betrokken moeten worden om zo tot een ekologisch uitgangspunt te komen. Wordt aan deze eisen niet voldaan dan moet stopzetting van de subsidieverlening onvermijdelijk volgen, met gevolg dat het museum uit geldgebrek moet sluiten. Immers geldelijke steun van de overheid aan een jagerspropaganda stunt als dit museum, maakt het natuurbeleid van die overheid nog ongeloofwaardiger.

Geraadpleegd werden:
de brochure „Kasteel Doorwerth, museum voor wildbeheer. „het Nederlands jachtmuseum”.
Heinz Stockmann, 1980, Rapport betreffende de aard van het jachtmuseum te Doorwerth, Stichting Kritisch Faunabeheer 's Graveland.

Zoals jagers over kraaien denken, oftewel voorlichting anno 1982. (Foto Fred Hess)

Afschot roofzuchtige zilvermeeuwen

Het Ministerie van CRM, sector gebiedsbescherming en soortenbehoud heeft afschotvergunningen afgegeven voor zilvermeeuwen op Schiermonnikoog. Vier plezierjagers mogen de natuur verdedigen. Wat is het geval? De zilvermeeuwen eten teveel jongen van weidevogels en dergelijke. Vooral de bergeendenkuikens hebben het zwaar te verduren. Door het afschieten van de roofzuchtigen onder de zilvermeeuwen hoopt men de overlevingskansen van de jongen te vergroten. Het is merkwaardig dat de dood in de natuur bij mensen enorme emoties oproept, vooral wanneer „onsympathieke” soorten (meeuwen, kraaien) jongen van „sympathieke” soorten (zangvogels, weidevogels) opeten. Is het eigenlijk niet naïef om te denken dat de mens dan moet ingrijpen, want niets is zo natuurlijk als de dood. Neem bijvoorbeeld de bergeenden. Een bergeend leeft gemiddeld 20 jaar. Het wijfje legt 8-15 eieren. Ruwweg becijferd brengt een koppel 200 jongen groot. Bij een gelijk blijvende populatie behoeven hiervan slechts 2 jongen de reproductieve leeftijd te bereiken. Met andere woorden slechts eenmaal in 10 jaar moet een kuiken volwassen worden. De overige 198 moeten dus verdwijnen, dat kan door migratie of door sterfte. Predatie is een van die sterftekosten. Of nu zilvermeeuwen de kuikens opeten of dat ze op een andere wijze verdwijnen maakt voor de soort niet zoveel uit. Het idee om een paar honderd zilvermeeuwen uit een populatie van 12.000 stuks te schieten is dus onzinnig. Het bevredigt hooguit enkele lieden, die toch al zo graag dieren voor hun plezier doden.

Aalscholvers en de OVB

Vorig jaar had de Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij voor haar viskweekvijvers te Lelystad een afschotvergunning voor aalscholvers aangevraagd en gekregen. Door het enorme verzet vanuit de natuurbescherming, met name de SKF, heeft de OVB besloten geen nieuwe vergunning meer aan te vragen. Men heeft een betere methode gevonden in het kruislijns overspannen van de vijvers met kabels, die de aalscholvers het vissen belemmeren. Het afschot van verleden jaar is een mislukking geworden. Slechts twee vogels werden afgeschoten. De rest was onbereikbaar. Hieruit blijkt weer dat afschieten niet direct de beste methode is en dat wanneer de wil aanwezig is, betere methoden te vinden zijn, dan het simpelweg doden van de dieren.

Wildzang in de volière

Bert van Rees

De „vogelwet 1936” beschermt in principe alle in Europa in het wild voorkomende vogels. Een uitzondering vormen mus en spreeuw, die geheel onbeschermd zijn. Ook de jachtwetvogels vallen niet onder de werking van de Vogelwet.

De Vogelwet verbiedt globaal het vangen, doden, onder zich hebben, kopen, verkopen, afleveren en vervoeren van beschermde vogels. Een uitzondering wordt gemaakt voor een groepje vogels, die „wildzang” of „kooivogels” worden genoemd. Voor de volièresliefhebber is namelijk de mogelijkheid gelaten om een zevental wilde inheemse soorten in de volière te houden. Men mag deze wildzang echter niet verkopen, vervoeren, vangen et cetera. Het gekke is dat alles verboden is behalve het houden in de volière op zich.

Toegelaten soorten

Momenteel kent de Vogelwet een zevental soorten die vrij in de kooi of volière gehouden mogen worden. Het zijn merel, vink, putter, sijs, kneu, groenling en geelgors. Deze vogels mag men alleen houden als ze levend en onverminkt zijn. Aangenomen wordt, dat deze vogels door de eigenaar zelf zijn gekweekt of voor de inwerkingtreding van de desbetreffende bepaling uit de Vogelwet in 1947 in zijn bezit waren. Dit is natuurlijk nonsens, de meeste vogels komen direkt uit de vrije natuur. Van deze zeven worden putter, groenling en vink het meeste gehouden en de geelgors het minst. Voor de merel bestaat in het geheel geen animo.

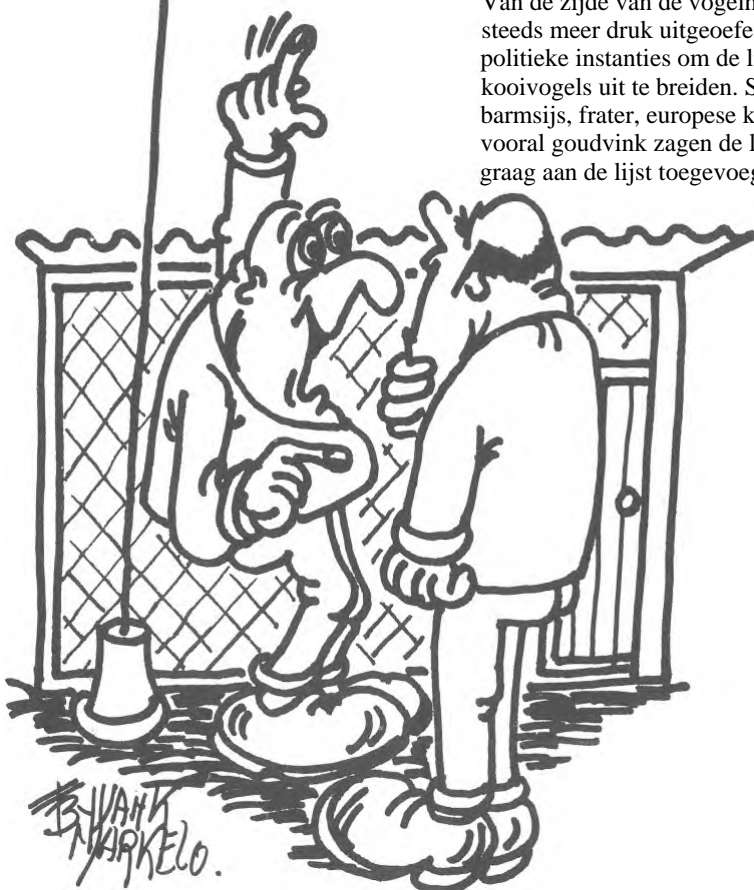
De goudvink

Van de zijde van de vogelhouders wordt steeds meer druk uitgeoefend op politieke instanties om de lijst van kooivogels uit te breiden. Soorten als barmsijs, frater, europese kanarie en vooral goudvink zagen de liefhebbers graag aan de lijst toegevoegd. Vooral

rond de goudvink is een hele discussie losgebarsten. De wildzanghouders probeerden via de gerechtelijke instanties de goudvink vrij te krijgen. In de zestiger jaren bepaalde een rechter dat de goudvink, indien daarmee gekweekt werd, tot het pluimvee behoorde. Het houden van pluimvee is begrijpelijkerwijze vrij. In 1970 is de Vogelwet zodanig gewijzigd, dat de goudvink weer beschermd werd. In 1980 was het weer raak. Toen besliste een Groningse rechter dat een vogelhouder na inbeslagname en veroordeling zijn goudvinken weer terugkreeg. Het motief was dat de man de vogels zelf gekweekt had en deze daardoor in de natuur niet meer in leven zouden kunnen blijven, waardoor het voor de dieren beter was als ze in de volière bleven. Door deze uitspraak is wederom een ondoorzichtige situatie rond de goudvink ontstaan en vele controleurs durven ze niet meer in beslag te nemen. Het houden van goudvinken is daarmee min of meer gelegaliseerd terwijl de Vogelwet het houden van beschermde vogels duidelijk verbiedt. Het is te vrezen dat de goudvink zal worden toegevoegd aan de lijst van kooivogels.

Uitbreiding soorten ongewenst

Is dit wel verantwoord om plotseling zomaar nieuwe soorten aan te wijzen als kooivogel, omwille van de hobby. De Natuurbeschermingsraad, om advies gevraagd inzake uitbreiding van de kooivogels, adviseerde negatief. De argumentatie was als volgt: De huidige Vogelwet 1936 zegt immers: dat het verboden is beschermde vogels onder zich te hebben. Men mag er vanuit gaan dat bij de huidige wet niemand ongeoorloofd vogels in zijn volière heeft. Worden nieuwe soorten aangewezen dan zullen deze dus eerst illegaal bemachtigd (gevangen) moeten worden om ze daarna legaal in de kooi te kunnen houden. Dit probleem doet zich nu ook al voor met iemand die vandaag in zijn volière 5 putters en 1 vink heeft en de volgende dag plotseling 15 putters en 10 vinken.

Goudvink een soort pluimvee. (Foto Fred Hess)

Het houden op zich is nu eenmaal vrij, zodat hiertegen momenteel weinig te doen is. In de toekomst zal de nieuwe Vogelwet zodanig moeten zijn, dat hiertegen opgetreden kan worden. Het verbod op het bezit van vangmiddelen, zoals in het ontwerp van de nieuwe Vogelwet opgenomen, zal geen werkelijke belemmering zijn toch te vangen. De animo wordt immers extra opgewekt door nieuwe vogelsoorten aan de lijst van kooivogels toe te voegen.

Meest voorkomende illegale soorten

Bij gerichte volièrecontroles worden vaak vele soorten illegale vogels achter het gaas vandaan gehaald. De lange lijst van in beslag genomen vogels geeft aan dat men het niet zo nauw neemt met de vrijheid van de inheemse zangvogels. Regelmatig aangetroffen soorten zijn: keep, frater, barmsijs, goudvink, heggemus, zanglijster, europese kanarie, tortelduif, ringmus en kruisbek. Waar al deze vogels vandaan komen hoeft men zich nauwelijks af te vragen. Regelmatig worden vogels aangetroffen tijdens het vervoer in de kofferruimte van een auto. De persoon in kwestie is dan meestal op weg naar een handelaar.

In midden Limburg werd onlangs (zie krantebericht) een Belg bij een verkeerscontrole aangehouden. In zijn kofferruimte trof men maar liefst 700 beschermde vogels aan waaronder 450 sijsen, 200 rietgorsen en 16 geelgorsen. Enkele weken later werd bij eenzelfde controle een kofferruimte geopend met 300 beschermde vogels. Deze keer ging het om fraters. Het is duidelijk dat het illegaal vangen en de daaraan verbonden handel voor een ruim aanbod van wildzang zorgdragen.

De Vogelvergunning

Voor het vervoer van kooivogels, bijvoorbeeld naar een tentoonstelling, is een vervoersvergunning, de Vogelvergunning D, nodig. Deze vergunningen krijgt men niet zomaar. Men mag de afgelopen twee jaar niet voor een overtreding van de Vogelwet veroordeeld zijn en men moet aantonen dat de vogels geen wildvang zijn. Dit laatste is feitelijk alleen mogelijk als het eigen kweek betreft. Zo zullen kooivogels die men zelf kweekt, als ze jong zijn van een gesloten voeding voorzien worden. Deze ringen worden door het Ministerie van CRM verstrekt aan serieuze kwekers in overleg met de plaatselijke controleurs Vogelwet. De diameter van deze ringen is zodanig dat ze wel bij jonge vogels aangebracht kunnen worden, maar dat wanneer de vogel volgroeid is, ze niet meer te verwijderen zijn. Bij oudere vogels passen ze niet meer over de tenen heen. De controleurs Vogelwet controleren regelmatig bij de vogelhouders of met de ringen geen fraude wordt gepleegd. Vaak komen geruchten binnen dat iets niet klopt met de ringen. Allereerst moet bekeken worden of werkelijk gekweekt wordt en geen jongen van achter uit de heg in de volière opgevoed worden. Ook zouden ringen vaak te groot zijn, zodat ze op slinkse manieren ook bij oudere vogels zijn aan te brengen. De ringen

Vogelvangattributen, mistnet, slagnet en kooitjes. (Foto Bert van Rees)

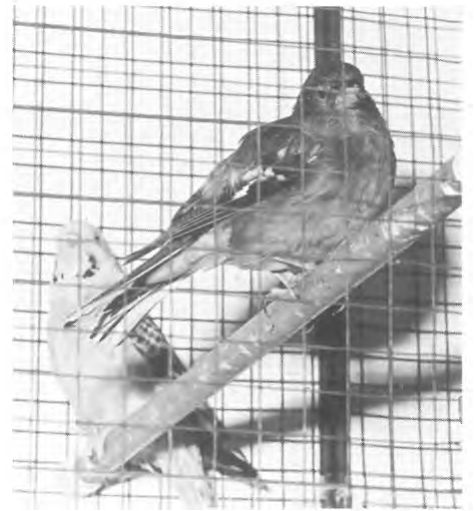

worden dan verwisseld van gestorven, op wildvang exemplaren. Kortom veel trucs zorgen ervoor dat het ringenstelsel niet waterdicht is.

Het aanbrengen van een vaste voeding is voor de vogelhouder van belang, omdat CRM in de regel alleen voor deze vogels een vervoersvergunning afgeeft. Een nadeel voor de vogelhouder is, dat de vogels daarmee op naam geregistreerd zijn en niet meer vrijelijk, (zij het illegaal) aan elkaar overgedragen kunnen worden.

Illegaal vangen

Gedurende een aantal maanden in het jaar viert de vogelvangst hoogtij. Veelal aanvulling voor de eigen volière, maar de laatste tijd ook steeds meer voor de handel. Veel gevraagde soorten, zoals putters, sijsen en vinken, leveren menige

Parkiet en vink bij vogelliefhebber. (Foto Jaques van der Neut)

duit op voor de geoefende vogelvanger. Steeds worden andere vangmethodes toegepast om de grote vraag naar vogels aan te kunnen en niet betrapt te worden. De meest gebruikte methode is het mistnet. Dit is een bijna onzichtbaar net, dat tussen twee staanders of aan de aanwezige begroeiing wordt vastgemaakt. Hierbij plaatst men enkele vogels, van de soort die men wenst te vangen, als lokkers. Soms wordt ook gebruik gemaakt van een cassetterecorder met vogelgeluiden. Vaak zitten de lokkers uren zonder water en voedsel bij het vangnet. Dergelijke mensen noemen zich nog vogelliefhebber. Allerlei trucs worden toegepast om opsporingsambtenaren te misleiden en het vangen te camoufleren. Bij het afbreken of afkappen van elzetakken wordt de achtergelaten stomp, die dan een wit oppervlak vertoont en dus opvalt, met aarde ingestreken. Voor het vastknopen van een vangnet, dat bijna altijd zwart is, worden zwarte schoenveters gebruikt. Lokvogels worden soms met kooi en al in een kuil

Ringer bij zijn mistnetten. (Foto Fred Hess)

in de grond ingegraven om ze aan het oog te onttrekken. De laatste tijd verleggen veel vogelvaarders hun vangterrein naar eigen tuin. Daar zijn ze vaak moeilijk te observeren. Bij dit vangen achter de huizen wordt de voliëre meestal als vangkooi gebruikt. De daarin zittende vogels dienen als lokvogel. Dit thuisvangen heeft voor de vanger vele voordelen. Bij onraad kan hij sneller tot opruiming overgaan en bij koud weer kan hij alles vanuit het keukenraam overzien. Een ander middel is de lijmstok. Dit zijn met lijm ingestreken takken waaraan kleine vogels blijven kleven. Aanraking met deze lijmstokken betekent voor de vogels meestal het einde van de vrijheid. Toch zijn er vogels die zich weten te bevrijden, maar met al die lijm op het verenpak is vliegen er niet meer bij. Ze sterven dan meestal de hongerdood. Een veel voorkomend staaltje van dierenmishandeling is wanneer een vogelvangster weinig interessante vogels in zijn net laat hangen. Ze wurgen zich in de mazen van het net.

Met de toenemende werkloosheid wordt de groep vogelvaarders groter en wat erger is, de agressiviteit neemt jaarlijks toe onder de stropers, waartoe ook de vogelvaarders behoren.

Kweken met wildzang

Wellicht meer dan 80% van de vogelhouders die wildzang in hun voliëre hebben, kweken niet met deze vogels. De meest voorkomende oorzaak hiervan is dat de voliëres te vol zitten. Slechts weinigen beseffen dit, hun lukt het dan ook zo nu en dan met succes wildzang te kweken. Ook hier lijkt „visserslatijn” niet uitgesloten. Het kweken blijkt voornamelijk met putters en groenlingen aardig te lukken. Toch zal ook iemand, bij wie het kweken aardig lukt, af en toe vogels uit de natuur moeten vangen om inteelt te voorkomen. Daarnaast zijn er de vogelhouders die bastaarden kweken. Bastaarden zijn kruisingen tussen kanaries en wildzang,

bijvoorbeeld putter x kanarie, sijs x kanarie enzovoort. Deze bastaarden zijn steriel, zodat voor de fok steeds nieuwe wildvang nodig is. Een groep voliërehouders, die in het geheel niet kweekt, zijn de handelaren. Hun voliëre ziet er geheel anders uit. Proberen de kwekers met behulp van begroeiing nog iets natuurlijks van hun voliëres te maken, deze kooien zijn geheel kaal en propvol met wisselende aantallen vogels. Begroeiing in dergelijk kooien zou alleen maar moeilijkheden opleveren wanneer de vogels uit de voliëre gevangen moeten worden voor de verkoop. Als opsporingsambtenaar sta je voor zo'n handelsvoliëre vaak machteloos toe te kijken, omdat het onder zich hebben nu eenmaal geoorloofd is.

Wat voor een methode van kweken je ook toepast eerst zullen vogels uit de vrije natuur gevangen moeten worden en dat is een zaak waar natuurbeschermers zich niet mee kunnen verenigen.

Vinkenzangconcoursen

In de Vogelwet 1936, onder artikel 7 bis, staat letterlijk, het houden van en het deelnemen aan zangwedstrijden en andere wedstrijden waarbij beschermde vogels betrokken zijn, is verboden. Toch gebeurt dit regelmatig, vooral in het zuiden des lands zijn de vinkenzangconcoursen zeer populair. Opsporingsambtenaren kunnen pas ingrijpen als de wedstrijd begonnen is, wat moeilijk te constateren is. In de wetenschap in overtreding te zijn, is men uiterst terughoudend in de aankondiging van de aanvang van zulke wedstrijden.

Belg had 300 vogels in auto

(van onze verslaggever)

ECHT - De rijkspolitie uit Echt heeft woensdagmiddag in samenwerking met de veldpolitie van Maasbracht een Belgische automobilist aangehouden, die meer dan 300 beschermde vogels in de kofferruimte bleek te vervoeren.

De vogels, zogenaamde fraters (een soort heivinken) waren bestemd voor de verkoop. Zij vertegenwoordigden een waarde van ongeveer 4000 gulden.

De Belg, de 41-jarige J.M. uit Spouwen, nabij Bilzen, had de vogels in twee kooien gestopt. Op het „Ei van St. Joost”, werd hij door de politie tot stoppen gedwongen.

Meestal houdt men opsporingsambtenaren voor bezig te zijn met een gewone tentoonstelling. Weliswaar is een Vogelvergunning D nodig voor het vervoer van en naar de tentoonstelling, maar niet voor het daar onbeweeglijk laten staan van de kooitjes. Eigenlijk zit in een gewone tentoonstelling ook een wedstrijdelement. De eigenaar krijgt immers punten toegekend voor de mooiste vogels, waaraan vaak een prijs verbonden is.

De mannetjes-vinken, die aan een zangwedstrijd meedoen, worden vooraf getraind. Zij zitten daartoe soms maandenlang opgesloten in kleine kooitjes van enkele kubieke decimeters inhoud, die met een witte linnen doek afgeschermd zijn, zodat de vink geen uitzicht heeft op de buitenwereld. Dit stimuleert de zang, volgens de vogelhouders.

Het houden van vinken in deze kleine kooitjes is in feite pure dierenmishandeling.

De toekomst

Het zal duidelijk geworden zijn, dat 100% van de wildzang direkt of indirect afkomstig is uit de vrije natuur. Het begrip kweken dient vaak slechts als een dekmantel voor andere activiteiten. Een waterdicht vervoersvergunningen systeem lijkt onmogelijk. Bij elk ringensysteem zal na verloop van tijd toch fraude optreden. Daarnaast gaat het houden van wildzang veelal gepaard gaan met grove dierenmishandeling. De stelling „liefde kan verpletterend zijn” doet ook hier opgeld. Dit alles, terwijl het houden van wildzang in feite een overbodige zaak is, die daarbij tevens schadelijk voor de natuur is. Het argument, dat de vogelliefhebber zo'n grote voldoening vindt in deze liefhebberij, doet niet terzake. Er zijn immers voldoende aantrekkelijke

Vinkekooitjes in Gulpen. (Foto Els Jans)

uiteemse vogelsoorten voorhanden ter vervanging, die goed in een voliëre gedijen en daar gekweekt kunnen worden. Het houden van wildzang kan feitelijk geheel verboden worden, zodat een van de voornaamste bronnen van overtreding van de Vogelwet structureel weggenomen is. Het toelaten van nieuwe soorten, om daarmee illegale zaken te legaliseren is vanuit natuurbeschermingsoogpunt bezien net zoiets als het paard achter de wagen spannen.

Literatuur

- Akkermans, R. en H. Niesen, (1981) *De nieuwe Vogelwet*. Argus 6(3).
 Biezeveld, C., (1981) *Een andere kijk op het jongste goudvinken arrest*. Politiedierenbescherming 56(4).
 Binsbergen, A. J., (1977) *Eieren en*

„Vogelliefhebbers” willen de merel graag inruilen voor aantrekkelijker soorten. (Foto Ed Blaas)

nesten van kooivogels.

Politiedierenbescherming 52(3).

Dijk, J. W. van, (1977) *Vogelwetcontrole zinvol of zinloos? Vogeljaar 25(4).*

Ruiter, C. J. S., (1976) *Vogelwet 1936.*

Tjeenk Willink, Zwolle.

In 1981 hebben een aantal Controleurs-Vogelwet 1936 zich verenigd in de „Landelijke Organisatie Controleurs Vogelwet” (LOCV). Deze vereniging zet zich in voor de verdediging van de belangen van de Controleurswet-Vogelwet 1936 en de verbetering van de Vogelwet. Ook tracht zij een spreekbuis te zijn tussen de controleurs en het Ministerie van CRM. Kontaktdres LOCV: Luitstraat 30, 5802 NB Venray.

Afschotvergunning hazen

De Directie Faunabeheer heeft gemeend afschotvergunningen te moeten afgeven voor hazen in de provincies Drente en Groningen. Het argument is dat door de vroege sluiting van de jacht, afgelopen winter onvoldoende hazen zijn afgeschoten, waardoor de stand plaatselijk veel talrijker is dan gewoonlijk, zodat op die plaatsen wildschade ontstaat.

Het pleit niet voor het inzicht van de Directie Faunabeheer om bij schade direkt afschotvergunningen te verstrekken, (denk ook aan rotganzen en roeken) zonder daarbij tevens een onderzoek in te stellen naar andere en vaak effectievere methoden. Het primitieve idee van een dood dier vreet niet meer, ligt hieraan ten grondslag. Naar de schadebestrijdende effectiviteit van de maatregel en het effect op de populatie wordt niet gekeken. Vaak is het „iets doen” de grote drijfveer en kunnen jagers weer bezig zijn met hun hobby. Dit maal onder het mom van schadebestrijding.

Bejaagbare soorten schietseizoenen 1982-1983

Reinier Akkermans en Gerrit van Weess

kategorie/soort	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni	
A grof wild													
edelhart				1	→	→	→	→	→	→	→	→	28
- manlijk ¹⁾				1	→	→	→	→	→	→	→	→	15
- vrouwlijk ¹⁾				1	→	→	→	→	→	→	→	→	15
- kalveren ¹⁾				1	→	→	→	→	→	→	→	→	15
ree													15
- manlijk ¹⁾													15
- vrouwlijk ¹⁾													15
- kalveren ¹⁾													15
wild zwijn													31
- adult ¹⁾													31
- jong + jaarling ¹⁾													31

¹⁾ jacht uitsluitend toegestaan op afschotvergunning.

Voor de jacht op moeflon en damhart worden slechts incidenteel afschotvergunningen afgegeven.

kategorie/soort	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
B klein wild												
fazant												
- haan												
- hen												
patrijs												
houtsnip												
haas												

De jacht op korhoen is het gehele jaar gesloten.

kategorie/soort	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
C waterwild												
grauwe gans ²⁾												
kolgans ²⁾												
gewone rietgans ²⁾												
wilde eend ³⁾												
slobeend ⁴⁾												
wintertaling ⁴⁾												
smient ⁵⁾												
pijlstaart ⁵⁾												
tafeleend												
krakeend												
toppereend												
kuifeend												
watersnip												
meerkoet												
goudplevier												

²⁾ jacht alleen toegelaten van een 1/2 uur voor zonsopgang tot 10 uur 's ochtends.

³⁾ vangen met eendekooi toegestaan van 24 juli tot en met 13 februari.

⁴⁾ vangen met eendekooi toegestaan van 18 augustus tot en met 31 januari.

⁵⁾ vangen met eendekooi toegestaan van 1 september tot en met 31 januari.

De jacht op brandgans, rotgans, canadese gans, roodhalsgans, dwerggans, kleine rietgans, bergeend, brilduiker, krooneend, eidereend, zwarte zeeëend, brilzeeëend, grote zeeëend, witkopeend, witoogend, grote zaagbek, middelste zaagbek, nonnetje, ijseend, zomertaling, mandarijneend, casarca, poelsnip en bokje is het gehele jaar gesloten.

kategorie/soort	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
D wild genoemd in artikel 8, lid 1 („schadelijk wild“)												
houtduif												
zwarte kraai												
kauw												
ekster												
vlaamse gaai												
konijn												
vos												
verwilderde kat												

kategorie/soort	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
E overig wild												
bunzing												
hermelijn												
wezel												

De jacht op roek, bonte kraai, eekhoorn, boomarter, steenarter, das, otter, zeehond en wilde kat is het hele jaar gesloten.

kategorie/soort	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
F vogels uit de Vogelwet 1936 („onbeschermde vogels“)												
huismus												
spreeuw												

De jacht op alle door de Vogelwet 1936 beschermde soorten is het hele jaar verboden.

| juli | aug. | sep. | okt. | nov. | dec. | jan. | feb. | mrt. | apr. | mei | juni |

Op de in de tabel genoemde soorten mag gedurende het met een zwarte balk aangegeven deel van het jaar gejaagd worden. De cijfers aan het begin en het eind van de balk zijn respectievelijk de begin- en sluitingsdatum van de jacht op de betreffende soort.

de S K F ~ WINKEL

1

5

9

17

6

12

19

7

21

1. Set van 4 ronde SKF stickers, verschillende teksten, kleur rood, blauw, groen en zilver, per set van 4 stuks ..... f 2,60	9. Meerkoetenboekje ..... f 17,30	17. Etiket-stickers, 4 verschillende teksten op één vel. Kleur rood, paars, zwart of blauw (bij betaling gewenste kleur vermelden) per vel, 12 stickers ..... f 2,10
per 4 sets van 4 stuks ..... f 9,10	10. Wetenschappelijke mededeling SKF „Het ontwikkelen van de natuurlijke potenties van de centrale Veluwe“ (in het Engels) ..... f 7,05	per 4 vel, 48 stickers ..... f 7,10
2. „Stop ganzenjacht“-sticker ..... f 1,10	11. Veluwe symposiumboekje, beknopt verslag van het op 9 mei 1980 gehouden Veluwe symposium ..... f 10,20	18. Sluitzegels, 10 stickers Stop Ganzenjacht + 10 stickers dood geen Dier voor Plezier op één vel. Kleur rood/zwart, per vel ..... f 1,60
per 4 stuks ..... f 2,60	12. Alternatieve jachtwet ..... f 3,10	per 5 vellen, 100 stickers ..... f 6,10
3. Sluitzegels „Stop snippenjacht“ per vel (15 stuks) ..... f 1,10	13. Verzendkaarten aan de min.-president 10 voor ..... f 3,10	19. 100 stickers Stop Snippenjacht. Kleur rood/wit ..... f 5,10
5 vellen (75 stuks) ..... f 3,60	14. Verzendkaarten „Haas schiet mens“ 10 voor ..... f 2,10	
4. SKF button „Dood geen dier voor plezier“ ø 3 cm rood/zwart, per stuk .. f 1,60	15. Abonnement SKF-Knipselkrant 6 x per jaar donateurs f 15,- per jaar niet-donateurs f 25,- per jaar	<i>Nieuw</i>
5 stuks ..... f 6,10	16. Zilveren SKF-speldjes en hangers, Eerste gehalte zilver, heren revers-steekspeld in doosje f 50,- dames ketting-hanger in doosje f 50,-	20. Zwartboek Nederlandse jager, een bloemlezing uit de jaargangen van de Nederlandse jager ..... f 5,00
5. Houtsnip poster ..... f 4,55		<i>Nieuw</i>
6. Hermelijn poster ..... f 4,55		21. Kraaien krassen poster, kleur blauw/zwart/wit ..... f 4,35
7. SKF-kraaien poster ..... f 4,55		
4 posters (naar keuze) ..... f 11,-		
(Deze posters worden verzonden in een koker)		
8. 8 Korrespondentiekarten met vogelafbeeldingen, tekst en enveloppen f 6,60		

Prijzen inclusief verzendkosten

Bovenstaande artikelen zijn te bestellen door overmaking van het juiste bedrag, en onder vermelding van het gewenste artikel, op giro 130 93 ten name van Propagandafonds Stichting Kritisch Faunabeheer, Oosterbeek.